

Programm „Erasmus+”

Põhimeede - innovatsioonile suunatud koostöö ja heade tavade vahetamine

Strateegiline partnerlus koolihariduse valdkonnas

PROJEKT

Õpetajate toetamine intrapersonaalsete pädevuste ja iseloomukavutuse arendamiseks koolis

(ARETE CATALYST) 2017-1-LV01-KA201-035435

Kaasrahastas
Euroopa Liidu programm
„Erasmus+”

"ARETE CATALYST"

Õpetajate koolitusprogramm
õpilaste isikuomaduste
arendamiseks koolis
(Intellektuaalne väljund nr 2)
2019

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. jaotis: programmi üldkirjeldus	4
Lühike märkus programmi teoreetilise tausta kohta	4
Programmi peamised elemendid ja paindlikkuse aspektid	4
Programmi nimi	4
Sihtrühm	5
Akadeemiline koormus	5
Programmi ülesehitus ja sisu	5
Õpitulemused	6
Õppetegevused ja lisamaterjalid	6
Hindamine	7
Kokkuvõte	7
2. jaotis. Tegevuste pank	8
3. jaotis: „Arete katalüsaatori“ korraldamine - praktilised näited	39
1. näide	39
A. Õpitulemuste sõnastamine	49
B. Programmi tegevuste kogum	40
C. Kontrollnimekiri	40
Muud tegevuste kogumite näited	40
Lisad	42

Sissejuhatus

Eesti, Läti ja Hispaania kaks piirkondlikku asutust, kolm kooli (millest kaks on assotsieerunud partnerid), kolm ülikooli ja õpetajate koolituskeskus moodustasid strateegilise partnerluse kooliõpetajate võimestamiseks õpilaste intrapersonaalsete pädevuste ja vooresliku iseloomu arendamisel. Õpetajate koolitusprogramm töötati välja uuenduslikku paljutahulist vaatepunkti kasutades, kus iga partneri erialane valdkond seoti lähedaste valdkondadega, nagu lastefilosoofia, kooseksisteerimise ja kodanikuõpetus, valdkonnaülest pädevuste arendamine ja vooresetika.

Uuendusliku õpetajate koolitusprogrammi töötasid välja, seda redigeerisid ja katsetasid kahe aasta jooksul 35 eksperti (haridusvaldkonna teadlased, programmide arendajad, kooliõpetajad ja -direktorid, poliitikakujundajad, hariduse järelevalve spetsialistid) kolme riigi iseloomukasvatuse valdkonna parimate tavade, ootuste ja vajaduste uuringute põhjal. Selle koolituse läbinud õpetajatest saavad õpilaste moraalse ja akadeemilise suurepärasuse (arete) „katalüsaatorid“. Tänu projekti kestlikku mõju tagavate partnerite institutsioonilisele pühendumisele saab õpetajate koolitusprogrammi selle kohapeal rakendamiseks ja levitamiseks kasutada inglise, hispaania, läti ja eesti keeles.

Õpetajate koolitusprogramm töötati välja programmi „Erasmus+“ 2. põhimeetme „Strateegiline partnerlus koolihariduse valdkonnas“ raames. Seda koordineeris Riia linna hariduse, kultuuri ja spordiosakond (LV). Partnerite hulka kuuluvad Läti ülikool (LV), Oviedo ülikool (ES), Tartu ülikool (EE), Oviedo õpetajate ja ressursside keskus (ES), Astuuria hariduse ja kultuuri nõuandekogu (ES) ja MTÜ Tartu Luterlik Peetri Kool (EE). Assotsieerunud partnerid olid Riia katoliku gümnaasium (LV) ja Alfonso II keskkool (ES).

Autorid ja kaastöötajad: María Verdeja Muñiz, Oviedo ülikool, Hispaania; Marta García-Sampedro Fernández-Canteli, Oviedo ülikool, Hispaania; Belén Álvarez García, Centro del Profesorado y de Recursos de Oviedo, Hispaania; Monserrat Sánchez Pérez, Centro del Profesorado y de Recursos de Oviedo, Hispaania; María Teresa Alonso González, Centro del Profesorado y de Recursos de Oviedo, Hispaania; Ieva Margeviča-Grinberga, Läti ülikool, Läti; Tamāra Pīgozne, Läti ülikool, Läti; Svetlana Surikova, Läti ülikool, Läti; Egle Säre, Tartu ülikool, Eesti; Liina Malva, Tartu ülikool, Eesti; Gerttu Vaher, Tartu ülikool, Eesti; Marge Kimmel, Tartu ülikool, Eesti; Evelin Schapel, MTÜ Tartu Luterlik Peetri Kool, Eesti; Külvi Teder, MTÜ Tartu Luterlik Peetri Kool, Eesti; María Vallina Paco, Astuuria piirkondlik haridusnõukogu, Hispaania; Fernando Álvarez Fernández Novo, Astuuria piirkondlik haridusnõukogu, Hispaania.

Teadusnõustaja: Manuel Joaquín Fernández González, Läti ülikool, Läti (projekt nr 1.1.1.2/VIAA/1/16/071).

Kasulikud lingid:

Uuringuaruanne (1. intellektuaalne väljund) asub siin:

https://iksd.riga.lv/media/INETGRACIJA/09_2018/Final%20research%20report_2018.pdf

Projekti koduleht: **www.aretecatalyst.me**

„Arete Research“ kodulehe link: <https://www.lu.lv/index.php?id=57918>

Euroopa Komisjoni toetus väljaande ettevalmistamisele ei kujuta endast selle sisu heakskiitu, väljaanne väljendab ainult selle autorite vaateid ja komisjon ei vastuta selles oleva teabe mis tahes kasutamise eest.

1. jaotis:

programmi üldkirjeldus

Lühike märkus programmi teoreetilise tausta kohta

Iseloomu- ja vooreskasvatuse kvalitatiivsel õpetajakoolitusel võib olla õpilastele otsene positiivne mõju. Kooli ülekoormatud õppekava kontekstis, milles keskendutakse teadmiste ja oskuste võistluslikule omandamisele, vajavad õpilased väärtuste ja iseloomu sügavuti arendamist (ausus, pühendumus ja visadus isikliku õnne püüdlisel). Peale selle on vaja parandada õpilaste uuenduslikku käitumist toetavaid valdkonnaüleseid oskusi (Chell & Athayde, 2011), nagu enesetõhusus (nt eneseusk, enesekindlus, eneseteadlikkus) ja energia (nt edasipüüdlikkus, motivatsioon, raske töö, püsivus ja pühendumus).

See õpetajakoolituse programm seob kokku lähedased valdkonnad, nagu lastefilosoofia, kooseksisteerimise ja kodanikuõpetus ning vooresetika. Algne teoreetiline raamistik põhines Birminghami ülikooli Jubilee teaduskeskuse (Jubilee Centre for Character and Virtues of the University of Birmingham) töö (Jubilee Centre, 2015; 2017). Eeluringute ajal rikastasid osalejad seda käsitlust lastefilosoofia (*philosophy for children*, P4C) ja positiivse käitumise toetuse teemal. Lastega filosoferimine koolieas suurendab õppurite enesehinnangut ja mõjub positiivselt kognitiivsetele võimetele ja arutlemisoskusele (Sharp, Reed & Lipman, 2010). Viimased teadusuuringud, milles uuriti P4C rakendamist Eestis (Roos, 2016; Säre, 2002; Säre, 2018). Positiivse käitumise toetamise valdkonnas (Dreikurs, Grunwald & Pepper, 1998; Dreikurs, Cassel & Ferguson, 2004) on tõestatud, et ühise süsteemi rakendamine koolis positiivse käitumise julgustamiseks aitab kaasa õpilaste positiivsele käitumisele ja isiksuse arengule ning vähendab vääritud käitumist koolis (Ogden & Sørli, 2009; Daniela, Nĩmante & Kragė, 2014).

Programmi peamised elemendid ja paindlikkuse aspektid

Programmil „Arete katalüsaator“ on kindlaksmääratud põhielemendid, mis moodustavad osa programmi akadeemilisest olemusest, ja mitu paindlikku elementi, mis võimaldavad programmi kohandada selle rakendamiseks eri kontekstides (eri riigid, riigi eri piirkonnad või linnad, eri koolid jne). Selles jaotises kirjeldatakse programmi ühiseid kindlaksmääratud elemente ja kajastatakse mõnda aspekti, mida saab kohapeal paindlikult kohandada.

Programmi nimi

Programmi nimi peab selle elluviimisel alati sisaldama väljendit „Arete katalüsaator“. **Arete** (kreeka *κ - ἀρετή*) tähendab „mis tahes suurepärasust“, aga ka „moraalset vooreset“, „loomutäiust“. Kreeklastele oli „arete“ tihedalt seotud „eesmärgi täitmisega“, st elus oma täieliku potentsiaali saavutamise ja seetõttu on kohane seada programmi lõppeesmärgiks õpilaste isiklik õnn. Samuti ei ole väljend soospetsiifiline, kuna Antiik-Kreekas kasutati seda nii meeste (nt Trooja kangelased) kui ka naiste (nt Penelope) puhul. Sõna „katalüsaator“ illustreerib omakorda mitut aspekti õpetajate rollis õpilaste suurepärasusele kaasaaitamisel: esiteks on katalüsaator muutuste ja teisenemiste aktivaator või abistaja; teiseks ei hävita ega riku katalüsaatorit protsess, millele see kaasa aitab, mis illustreerib asjaolu, et programmis võetakse arvesse õpetajate isiklike vajadusi ja püütakse vältida nende ülekoormamist, mis võiks nad lõpuks läbipõlemiseni viia; kolmandaks saab katalüsaator tegutseda korduvalt, mis tähendab, et programmi eesmärk on õpetajate pikaajaline osalemine õpilaste isikliku õnne poole püüdlises, mis ei ole ühekordne projekt; ja lõpuks vajatakse reaktsiooni ajal katalüsaatorit imevähe, mis näitab, et programmiga püütakse hoida kokku õpetajate aega ja vältida akadeemiliste eesmärkide saavutamise takistamist, samal ajal parandades õpilaste moraalses suurepärasust. Kokkuvõttes nähakse projektis õpetajaid õpilaste „arete“ (isiklik ja akadeemiline suurepärasus) katalüsaatoritena (kaasaaitajatena). Paindlikkuse aspektid: programmi nimi võib sisaldada ka lisanimesid, nagu riiklikud selgitused alapealkirjades vastavalt riigisisestele vaadetele.

Sihtrühm

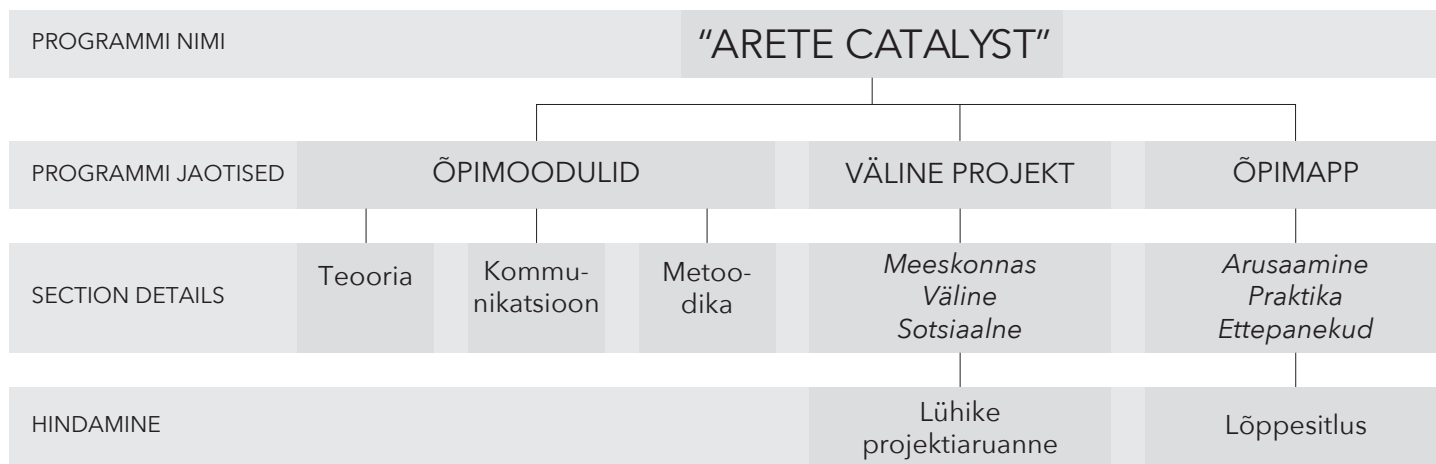
Programmi sihtrühm on praktiseerivad õpetajad (katalüsaator-õpetajad). Siin esitatud programm ei ole kavandatud õpetajate algkoolituse jaoks ja vajab edukaks omandamiseks mõningast õpetamiskogemust. Programmi metoodikas kasutatakse viiteid osalejate isiklikele kogemustele õpetamise, klassitegevuste ja kooli kultuuriga. Paindlikkuse aspektid: õpetajate koolitusasutused võivad programmi rakendada erikursusena eri koolidest pärit õpetajatele või konkreetse asutuse õpetajatele, näiteks kooli tööloppimise projekti raames. Programm sobib igas vanuses, kultuurilise tausta ja erialase kogemusega õpetajatele. Koos vajalike kohandustega saab seda kasutada kõigi haridustaseme õpetajate jaoks (koolieelne, alg- ja keskkool).

Akadeemiline koormus

Programmi tundide arv on vähemalt 32 tundi. See hõlmab nii kontaktunde kui ka osalejate iseseisvat tööd. Iga tegevuse kirjeldusfailis on märgitud selle elluviimiseks vajalike tundide arv. Paindlikkuse aspektid: programmi ajakava, s.o 32 tunni jaotamine nädalatele ja kuudele võib igas riigis erineda. Teatavates oludes võib seda ellu viia ühe täiskoormusega nädala jooksul, kuid seda võib ka rakendada mitme kuu jooksul. Katalüsaator-õpetajate kontaktundide arvu / iseseisva töö jaotus võib programmi iga elluviimise käigus erineda vastavalt osalejate vajadustele ja olemasolevatele vahenditele.

Programmi ülesehitus ja sisu

Programmi ülesehitus: programm peab hõlmama kolme õpimoodulit, mis koosnevad vastavalt teoreetilistest teadmistest, kommunikatsioonist ning metoodikast, välisest projektist ja lõpuülesandest (vt joonist 1). Paindlikkuse aspektid: iga elluviimisel võib programmi elemente rakendada erinevas järjekorras. Ka moodulite nimed võivad riikides erineda. Igakordsel elluviimisel võib erineda ka iga programmiosa tundide arv ja selle kaal lõpphindamisel vastavalt osalejate vajadustele ning elluviijate prioriteetidele ja vahenditele. Elluviijad panevad enne programmi algatamist paika selle konkreetse ülesehituse (moodulite, projekti ja hindamise järjekord ja kestus), lõplik otsus tehakse osalejatega läbirääkimise teel.

Joonis 1: Programmi üldine ülesehitus

Iga jaotise sisu. Esimese õpimooduli eesmärk on parandada katalüsaator-õpetajate teoreetilisi ja rakenduslikke valdkonnateadmisi ning õpetajate eneseteadlikkust omaenda väärtuste ja väärtuste kohta. Teise mooduli (kommunikatsioon) eesmärk on koolikultuuri muutmiseks arendada kooliõpetajate suhtlusoskusi: kooli väärtuste kindlaks määramine, töö lapsevanemate, õpetajate ja administratsiooniga. Kolmanda mooduli (metoodika) eesmärk on õpetajate metoodilise pädevuse parandamine tegevuste ja materjalide kavandamise ning nende klassis katsetamise teel. Väline projekt on kavandatud kooli, klassi või katalüsaator-õpetaja väärtuste praktilise rakendamiseks, mis aitab kaasa osalejate väärtuste ja/või intrapersonaalsete pädevuste arendamisele. Projekt peaks täitma kolm tingimust: 1) seda tuleks ellu viia meeskonnas (koos teiste programmis osalevate katalüsaator-õpetajatega või oma kooli õpetajate ja lapsevanematega või koos õpilastega); 2) sellel peaks olema väline mõõde (projekt tuleks ellu viia väljaspool rühma tavapärasest keskkonda); ja 3) sellel peaks olema sotsiaalne mõõde – projekt peaks olema suunatud erinevate vajadustega inimestele (üksindus, haigus, vananemine, sissevõetavad, haavatavad

noored, erinevate sõltuvustega inimesed jms). Lõpuülesandeks võivad õppurid koostada digitaalse õpimapi, milles koondatakse/võetakse kokku kursuse sisu ja mida õpetaja saab hiljem praktikas kasutada. See peaks sisaldama jaotist „tegevusettepanek minu koolile“. Paindlikkuse aspektid: sissejuhatuseks võiksid õpimapis olla järgmised jaotised: 1) „Väärtuste ja vooruste mõistmine“. See võib hõlmata mitut alamjaotist: minu väärtused ja voorused, minu kooli väärtused ja voorused, rahvusvaheline vaatenurk, teoreetiline alus (akadeemilised tööd). 2) „Praktilised materjalid“. See võib hõlmata mitut jaotist, näiteks: klassitundide materjalid, väärtuste ja vooruste õpetamine ainete kaudu, sotsiaalsete projektide kirjeldus, perekondade ja koolijuhtidega töötamise materjalid jms. 3) „Tegevusettepanek minu koolile“. Praktiline ja realistlik ettepanek õpetajate kogu koolikultuuri muutmiseks. Selles võib olla mitu jaotist: üldeesmärk, kontekstianalüüs (võimalused, raskused koolis), rakendamise etapid, vajalikud vahendid jms.

Õpitulemused

Oodatavad õpitulemused: programmis hõlmatakse kuut kohustuslikku oodatavate õpitulemuste valdkonda, mis tuleb täita programmi igal rakendamisel ja mis ei ole läbiräägitavad. (vt 1. kast). Iga õpitulemuse valdkonna sees tuleb sõnastada üks või mitu konkreetset õpitulemust. Paindlikkuse aspektid: õpitulemuste sõnastus iga valdkonna sees on läbiräägitav. Iga kursuse elluviimise algul võib kursuse oodatavate õpitulemuste sõnastust arutada osalejatega (katalüsaator-õpetajatega) ja tekkinud oodatavad õpitulemused võib lisada programmi rakendamise algul või selle ajal.

1. kast. Programmi õpitulemuste valdkonnad

1. valdkond. Sügavad aineteadmised ja -praktika: lõpetajad on väärtus- ja vooreskasvatuse ning valdkonnaülestes pädevuste arendamises omandanud süvateadmised ja -oskused ning oskuse neid kriitiliselt hinnata oma riigi või kooli kontekstis.

2. valdkond. Eneseteadlikkus ja kognitiivsed oskused: lõpetajad on välja arendanud sügava teadlikkuse ja kriitilise mõtlemisoskuse omaenda ning oma hariduskogukonna vooresustest ja väärtustest.

3. valdkond. Metoodilised ja didaktilised oskused: lõpetajad on omandanud teadmised ja oskused, mis on vajalikud klassi või tunni jaoks materjali valimiseks/koostamiseks või väärtus-/vooreskasvatuse seostamiseks oma erialaainega. Nad oskavad neid klassis kasutada ja hinnata.

4. valdkond. Adaptiivsed, interaktiivsed ja suhtlemisoskused: lõpetajad oskavad tõhusalt suhelda eri sihtrühmadega (kooli administratsioon, teised õpetajad, lapsevanemad, õpilased).

5. valdkond. Väärtuste praktiseerimine: lõpetajad mõistavad, et iseloomuoskuste ja heade harjumuste arendamiseks tuleb väärtusi kogukonnas praktiseerida. Nad on suutelised demonstreerima neid teadmisi koos teistega sotsiaalse mõõtmega projekti käigus.

6. valdkond. Muudatuste tegemise oskused: lõpetajad oskavad kavandada ja sõnastada oma kooli olukorraga kohandatud ettepaneku sellise koolikultuuri loomiseks, mis toetab väärtus- ja vooreskasvatust ning kaasab kõiki haridusvaldkonnas tegutsejaid.

Õppetegevused ja lisamaterjalid

Õppetegevused: programmi õppetegevuste kirjeldus tuleb koostada ühise vormi alusel (vt 2. lisa, lk 44). Kõik tegevused tuleb viia vastavusse programmi ühe või mitme oodatava õpitulemusega. Programmi igas rakendusviisis peab olema kolme liiki tegevusi: analüüsiv, mis on mõeldud osalejate eneseteadlikkuse ja suhtlemisoskuse parandamiseks; praktiline, mille eesmärk on aidata osalejatel praktiseerida programmis ettenähtud metoodilisi ja/või kommunikatiivseid pädevusi; ning kavandamistegevus, mis näitab osalejate muudatuste tegemise oskusi omandatud sisu kohandamisel enda olukorrale. Tegevuste lõplik kogum peaks koosnema 32 tunnist ja sisaldama vähemalt ühte igast kohustuslikust tegevusest. Paindlikkuse aspektid: igakordsel elluviimisel otsustatakse rakendatavate õppetegevuste konkreetne kogum programmi algul, pärast seda kui konkreetset õpitulemust on paika pandud. Olemasolevate tegevuste pangast tegevuste valimisse võib kaasata ka osalejaid. Kõigi tegevuste rakendamisel tuleks järgida tegevuse kirjeldusfaili, kuid on lubatud teha kohandusi. Märkus: ingliskeelsete tegevuste kogumi näide asub 3. jaotises.

Lisamaterjalid: tegevusi kirjeldavas failis peaks olema jaotis nimega „Lisamaterjalid“, mis sisaldavad lugemismaterjale, videoid, esitlusi, rakendamise abimaterjale jms. Paindlikkuse aspektid: konkreetsed tegevuste rakendamise lisamaterjalid võivad olla igas riigis erinevad. Neid materjale võib koostada kas kohalikus või inglise keeles.

Hindamine

Hindamine: Peale lõpliku õpimapi peab igas tegevusfailis olema hindamise jaotis, milles kirjeldatakse, kuidas katalüsaator-õpetajaid selles tegevuses hinnatakse. Kirjeldus peab kajastama programmi oodatavaid õpitulemusi. Paindlikkuse aspektid: tegevuste hindamisel tuleks järgida tegevuse kirjeldusfaili, kuid on lubatud teha kohandusi. Hindamine võib olla arvestuslik, kujundav või mõlemat.

Kokkuvõte

Vt programmi kindlaksmääratud ja paindlikke elemente tabelist 1.

Tabel 1. Programmi kindlaksmääratud ja paindlikud elemendid

Aspektid	Ühised elemendid	Paindlikud elemendid
Programmi nimi	„Arete katalüsaator“	Võivad olla riiklikud alapealkirjad
Sihtrühm	Praktiseerivad õpetajad (katalüsaator-õpetajad)	Võib rakendada eri õpetajate puhul või ühe kooli raames
Akadeemiline koormus	32 tundi (sh iseseisev töö)	• Programmi ajakava võib erineda • Kontaktundide arv võib erineda
Programmi ülesehitus	Kolm õpimoodulit, üks väline projekt ja lõppülesanne	• Moodulite järjekord võib erineda • Tundide arv mooduli kohta võib erineda • Järjekord ja kestus otsustatakse enne alustamist
Õpitulemused	Kuus kohustuslikku õpitulemuste valdkonda	• Õpitulemuste sõnastus iga valdkonna sees võib erineda • Võib lisada uusi õpitulemusi
Õppetegevused	• Kirjeldatakse ühist vormi kasutades • Kooskõlas oodatavate õpitulemustega • Peavad hõlmama kolme liiki tegevusi (analüüsivad, praktilised, kavandamistegevused) • Tegevuste kogum peaks kokku võtma 32 tundi	• Tegevuste kogum pannakse paika enne alustamist oodatavate õpitulemuste alusel • Kohalik rakendamine võib kirjeldusfailist erineda
Lisamaterjalid	• Üksikasjad tegevuse kirjeldusfailis	Lisamaterjalid võivad erineda
Hindamine	• Üksikasjad tegevuse kirjeldusfailis • Hindamine kajastab programmi oodatavaid õpitulemusi	Hindamisviisid võivad erineda

2. jaotis. Tegevuste pank

Selles jaotises hõlmatakse programmi ajal rakendatavate tegevuste loetelu. Rakendatavate tegevuste konkreetne kogum peab vastama järgmisele neljale tingimusele.

1. Kaetud on kõik neli programmimoodulit.
2. Kaetud on programmi õpitulemuste kõik kuus valdkonda.
3. Kaetud on kõik kolm tegevuste liiki.
4. Tundide koguhulk on 32 või rohkem (sh iseseisev töö).

4. lisas (lk 47) asub kontrollnimekiri, mida saate oma programmi koostamisel kasutada.

Allpool leiate projekti jooksul koostatud tegevuste loetelu. Tegevuste panka plaanitakse tulevikus täiendada uute tegevustega, mille koostavad eri kooliõpetajad ja muud valdkonna spetsialistid. Need pannakse üles projekti kodulehele internetis.

Iga tegevust kirjeldatakse ühise vormi alusel (vt 3. lisa, lk 46). Tegevuse kirjeldusleht sisaldab järgmist teavet: tegevuse kood ja nimi, tegevusega hõlmatud moodul(id) ja õpitulemused, tundide arv, tegevuse liik ja selle hindamisviiside kirjeldus, õpetamis- ja õppematerjalid, viited ja tegevuse autor.

Tegevuse kood sisaldab viit kaldkriipsuga (/) eraldatud välja: need vastavad tegevuse numbrile, tegevusega kaetud mooduli(te)le (T = teooria ja enesemõistmine; C = kommunikatsioon; M = metoodika; A = hindamismoodul), õpitulemuste valdkonnale (valdkondadele) (K = aineteadmised ja -praktika; A = eneseteadlikkus ja kognitiivsed oskused; M = metoodilised ja didaktilised oskused; C = suhtlus- ja interaktiivsed oskused; P = väärtuste praktiseerimine; T = muudatuste tegemise oskused), tegevuse liigile (R = analüüsiv tegevus; PR = praktiline tegevus; PL = kavandamistegevus) ja tegevusele kuluva tundide arvule.

Näiteks kood 1/M/M/PR-PL/6 tähendab seda, et 1. tegevus hõlmab moodulit „metoodika“ (esimene M), „metoodiliste oskuste“ valdkonda (teine M), et see on „praktiline tegevus“ ja „kavandamistegevus“ (PR-PL) ning et see kestab kuus tundi.

Tegevuste loetelu

1. Õppematerjalide valik ja kohandamine	9
2. Isiklike väärtuste, iseloomu ja elueesmärkide osa hariduse kontekstis.....	13
3. Teooria praktikas	17
4. Arutelukokkutulek.....	21
5. Teenistuse käigus õppimise projekt	25
6. Filosoofiline arutelu vooruste üle ja teadveloleku harjutused	29
7. Erinevate vooruskasvatusega seotud tegevuste ja meetodite harjutamine (sh uus mäng „Vooruste supermarket“).	33
8. Oma kava katsetamine eri meetodite või mängude rakendamiseks.	35
9. Rakendatud meetodite esitlemine kolleegidele.....	37

Tegevuse kirjeldusleht

Tegevuse kood
1/M/M/PR-PL/6

1. Tegevuse nimi:

Õppematerjalide valik ja kohandamine

2. Tegevusega hõlmatud moodul(id) (Märkige üks või mitu moodulit):

☐ Teooria ja enesemõistmise moodul

☐ Kommunikatsiooni moodul

☒ Metoodika moodul

☐ Hindamise moodul

3. Tegevusega hõlmatud õpitulemuste valdkonnad (valige üks või mitu valdkonda):

☐ Aineteadmised ja -praktika

☐ Eneseteadlikkus ja kognitiivsed oskused

☒ Metoodilised ja didaktilised oskused

☐ Interaktiivsed ja suhtlemisoskused

☐ Väärtuste praktiseerimine

☐ Muudatuste tegemise oskused

4. Tegevuse ajal omandatavad konkreetsed õpitulemus(ed):

– valib, kohandab või koostab õppematerjalid (kas aine raames või iseseisvaks tunniks) õpilaste isiksuse konkreetse aspekti arendamiseks (mõni väärtus, voolus või vooluste kogum vms);

– katsetab mõnda valitud/koostatud materjalidest oma klassis ja hindab kogemust.

5. Tegevuse rakendamiseks vajalik tundide arv kokku: 6

Sealhulgas: kontakttundide arv: 4; osaleja iseseisva töö tundide arv: 2

6. Tegevuse liik (märkige üks või mitu liiki):

☐ analüüsiv tegevus; ☒ praktiline tegevus; ☒ kavandamistegevus; ☐ muu:

Soojendustegevus „Elu tipphetked“

Selle tegevuse eesmärk on:

- väärtuste selgitamine,
- uurimine, kuidas väärtused toimivad elu eri valdkondades.

Paluge osalejatel sulgeda silmad ja kujutada ette mõnda oma elu parimat hetke. Paluge rühmal endiselt silmi kinni hoides valida oma elu parimad pool minutit või pool minutit, mida nad tahaksid uuesti läbi elada – nagu oleks see olnud nende elu tipphetk. Järgmisena laske kõigil kordamööda oma tipphetkest teistele rääkida.

Arutlege tegevuse üle allolevate küsimuste abil.

Kas teie elu tipphetk on seotud teie väärtustega? Kuidas? Miks?

Sissejuhatus

Tegevus aitab arendada erinevaid iseloomukasvatusega seotud õppematerjalide ja -tegevuste valimise, kohandamise, kasutamise ja loomise oskusi. Selle jaoks on vaja suhtlemis- ja meeskonnatöö oskusi, kuna igale rühmale (ideaalis on rühmas 4–5 osalejat) antakse valik vahendeid, mille abil iga rühm peab kavandama tooteidee (tegevuskava „Maailma väärtuste päev“), looma toote (kava ja tegevused), välja arendama selle reklaamistrateegia (esitlus) ja esitlema seda žüriile. Võitja määrab žürii, kes peab hindama rühmi nelja kriteeriumi alusel – maailma väärtuste päeva tegevuskava ja idee tugevus, valitud, kohandatud, loodud tegevuste kvaliteet, reklaamistrateegia tugevus ja võimekus esitleda maailma väärtuste päeva tegevuskava selle võimalikele kasutajatele.

Rakendamine

1. Jagage osalejad 4–5 osalejaga rühmadesse ja andke igale rühmale vahendid (pabertahvlite paberid, markerid, märkmepaberid).
2. Paluge rühmal ette kujutada, et järgnev teave on pärit õpikust, millest nad oma õpilastele õpetavad, ja paluge neil kavandada tegevuskava selle teabe kasutamisel põhineva tegevuse kohta. Osalejad peavad kavandatud tegevuskava ja tegevusi esitlema kogu rühma ja žürii ees.
3. Paluge osalejatel valida ja analüüsida kahte või kolme <https://www.worldvaluesday.com/blogs-2-2/> lehelt pärinevat blogipostitust. Tegevuse lõpuleviimiseks peavad osalejad lugema www.worldvaluesday.com lehel asuvat teavet.
4. Pärast 15 minutit kestnud arutamist eri kogukondades väärtuste arendamise võimalusi käsitlevate blogide ja videoblogide üle, paluge osalejatel valida konkreetne tegevuskava kogukonna jaoks, millega nad soovivad töötada. See võib olla kogukond, milles osalejad elavad või töötavad. Või kogukond, mis põhineb usul, spordil või muul ühisel huvil. See võib olla ka virtuaalne kogukond.
5. Paluge osalejatel valida või välja selgitada üks väärtus, mille kohta nad tunnevad, et see on selle kogukonna jaoks tõesti tähtis. Selle etapi abimaterjalide jaoks ja väärtuste kohta lisateabe saamiseks vt üksikisikutele, organisatsioonidele, kogukondadele, rühmadele, koolidele mõeldud **Väärtuste juhiseid** (<https://www.worldvaluesday.com/wp-content/uploads/2018/08/Values-Guide-for-Schools-2018.pdf>).
6. Pärast seda, kui osalejad on kogukonna ja väärtuse välja valinud, palutakse neil määrata rühma liikmetele rollid. Need peaksid olema juht, kaastöötaja, spetsialist, assistent.

17 October 2019

Maailma väärtuste päev on võimalus mõelda meie kõige sügavamate väärtuste peale ja nende kohaselt käituda. Oma väärtustele kindlaks jäämine ja nende kohaselt käitumine ei ole kunagi varem olnud tähtsam. Selle aasta põhiteema on väärtused meie olemuse tuumana. Need on motivaatorid, meie tugevused, kirg meie südames ja põhjus, miks me teeme neid asju, mida me teeme.

Mida teete teie tulevasel maailma väärtuste päeval?

Allikas: <https://www.worldvaluesday.com>

© Ieva Margeviča-Grinberga

7. *Tegutsege!* Kõigepealt paluge osalejatel valitud väärtus kasutusele võtta viisil, mis mõjutab kogukonda positiivselt. Hoidke see võimalikult lihtsa ja praktilisena. Kaasake teisi nii palju kui võimalik. Oma tegevuse kavandamiseks ideede saamiseks vt **Väärtuste juhiseid** (<https://www.worldvaluesday.com/wp-content/uploads/2018/08/Values-Guide-for-Schools-2018.pdf>).
8. Teise sammuna pärast rühmas rollide määramist peaksid osalejad tegema ajurünnaku oma projektile ideede kogumiseks. Protsessi juhib rühmajuht.
9. Kui kõik on leidnud projektiidee, hakkavad nad otsima, millised on head tavad. Nad koguvad internetist, raamatutest või reaalsest elust näiteid selle kohta, kuidas oma kavandatut ellu viia. Kui nad on kogunud piisavalt sisendeid, jagavad rühma liikmed tulemusi üksteisega.
10. Pärast seda, kui „toode“ on valmis, peab rühm koostama reklaamistrateegia.
11. *Jagage seda! Rääkige maailmale!* Iga rühm esitleb oma tegevuskava ja seejärel järgneb arutelu. Esitus ei pea olema keeruline või liiga põhjalik. Iga tegevuskava (näidise) esitlemisele peaks kuluma 5–7 minutit. Kui osalejad leiavad, et neil on vaja rohkem aega, võib seda pikendada.
12. Seejärel arutab žürii rühmade üldisi tulemusi ja valib demokraatlikul teel võidurühma.
13. Arutlege tegevuse üle allolevate küsimuste abil:
  - Kui lähedalt on iseloomukasvatuse tulemuste elluviimine seotud teie tegevuskavaga?
  - Millised on hea strateegia koostamise kriteeriumid?

Tegevuste analüüs

- Tunni lõpus andke õppuritele aega tegevuste analüüsimiseks ja otsustamiseks, millele järgmises tunnis keskenduda.
- Millised olid tegevuse kõige raskemad hetked? Mis need selliseks tegi?
- Mis on teie jaoks kõige tähtsam asi, mida täna isiklikult õppisite? Aga meeskonnaga?
- Kuidas aitasite tegevuse ajal teisi?
- Kuidas tulevikus õpitut kasutate?

8. Tegevuse hindamine

1. Osalejad peavad valima, kohandama või koostama õppematerjalid (kas õppeaine raames või iseseisvaks tunniks) õpilaste isiksuse konkreetse aspekti arendamiseks (mõni väärtus, voores või voores kogum vms).

Seotud hindamine

Selle tegevuse raames vaadeldakse hindamist osana seotud, koostööpõhisest õppimiskogemusest.

Seotud hindamised on selle õppetunni raames sooritatud ülesanded ja tegevused, mida aga kasutatakse andmete saamiseks konkreetse õpitulemuse hindamiseks. Programmis osalejad õpivad paremini, kui nende kogemused ei ole isoleeritud tegevuste kogumid, vaid on eesmärgipäraselt kavandatud ühtseks, sidusaks õppekogemuseks, milles kursused ja klassivälised kogemused üksteist toetavad ja tugevdavad. (Maki, 2010, 4)

Otsesed meetodid: kavandatud toode, loodud esitus, esitluse ettekandmine, tegevuste analüüs.

Kavandatud toote (tegevuskava) ja **esitluse** puhul peavad osalejad õpitut esitama või näitama ning koostama töö, et õpetajate koolitaja saaks hinnata, kui hästi osalejate töö ja vastused on kooskõlas programmi ja mooduli ootustega.

Tegevuste analüüsi käigus teadvustavad osalejad oma mõtlemisprotsesse ja on suutelised neid teiste jaoks arusaadavaks tegema. See võimaldab hinnata vastuseid õppeprotsessi küsimustele „miks“ ja „kuidas“ ning mida tuleb selle tulemusena teha. Osalejad mõtisklevad oma kogemuste üle (kas aine raames või iseseisvaks tunniks) õppematerjalide valimisel, kohandamisel või koostamisel õpilaste isiksuse konkreetse aspekti arendamiseks (mõni väärtus, voores või voores kogum).

2. Osalejad peavad katsetama mõnda valitud/koostatud materjalidest oma klassis ja hindama kogemust. Analüüsi eesmärk on uurida programmis osalejate ametialast pädevust iseloomukasvatuse õppematerjalide valimisel, kohandamisel ja koostamisel. Programmis osalejad (praktiseerivad õpetajad) koguvad katseprotsessi jooksul tõendusmaterjali õpilaste õppimise kohta; seda kogutakse kolmest eri allikast. Allikateks on vestlused, vaatlused ja tooted. Vestlused õpilastega on vähem formaalsed ja struktureeritud. Need võivad toimuda õpilaste klassi sisenemise ajal, kooli koridorides tundide vaheajal jm. Vaatlused toimuvad õppetunni ajal, mil õpilased tegelevad

individuaalse, paaris- või rühmatööga. Osaleja (praktiseeriv õpetaja) liigub ruumis ringi ja vaatleb, kuidas õpilased õpivad. Vaatlusi võib dokumenteerida kontrollnimekirja alusel (milles on täpselt kirjeldatud, mida õpetaja otsib, nt tegevus, arvamuste avaldamine jms) või narratiivsete märkuste alusel (õpetaja teeb lihtsalt kirjalikke märkusi selle kohta, mida õpilane teeb, kuidas töötab, millistest kontseptsioonidest õpilane on aru saanud, millistega ta endiselt vaeva näeb jms). Õpilaste tooted (projektid, blogipostitused, sotsiaalsed projektid, õpimapid jms) kajastavad käegakatsutavaid materjale, mille alusel hinnata valitud, kohandatud või loodud tegevuste tulemusi.

9. Õpetamis- ja õppematerjalid

Osale maailma väärtuste päeval 2018! <https://www.youtube.com/watch?v=IMQvaxjsuCh>

Maailma väärtuste päev toimub 17. oktoobril 2019. <https://www.worldvaluesday.com/>

10. Viited

Maki, P.L. (2010). „Assessing for learning“. Sterling, VA: Stylus Publishing, Inc.

Tegevuslehe koostas (asutuse nimi, e-posti aadress):

Läti Ülikool, ieva.margevica@lu.lv

Tegevuse kirjeldusleht

Tegevuse kood
2/T-C/S-C/R-PR/6

1. Tegevuse nimi:

Isiklike väärtuste, iseloomu ja elueesmärkide osa hariduse kontekstis

2. Tegevusega hõlmatud moodul(id) (Märkige üks või mitu moodulit):

- ☒ Teooria ja enesemõistmise moodul
- ☒ Kommunikatsiooni moodul
- ☐ Metoodika moodul
- ☐ Hindamise moodul

3. Tegevusega hõlmatud õpitulemuste valdkonnad (valige üks või mitu valdkonda):

- ☐ Aineteadmised ja -praktika
- ☒ Eneseteadlikkus ja kognitiivsed oskused
- ☐ Metoodilised ja didaktilised oskused
- ☒ Interaktiivsed ja suhtlemisoskused
- ☐ Väärtuste praktiseerimine
- ☐ Muudatuste tegemise oskused

4. Tegevuse ajal omandatavad konkreetsete õpitulemus(ed):

- tunneb ära, sõnastab ja hindab iseenda väärtusi ja iseloomu tugevaid külgi;
- mõistab ja analüüsib isikliku väärtuse ja iseloomu osa haridusprotsessis;
- oskab empaatiliselt kuulata ja anda teistele hinnanguvaba tagasisidet.

5. Tegevuse rakendamiseks vajalik tundide arv kokku: 6

Sealhulgas: kontakttundide arv: 4; osaleja iseseisva töö tundide arv: 2

6. Tegevuse liik (märkige üks või mitu liiki):

☒ analüüsiv tegevus; ☒ praktiline tegevus; ☐ kavandamistegevus; ☐ muu:

7. Tegevuse kirjeldus

Tegevuse 1. etappi võib kasutada nii eraldi kui ka osaleja töö isikliku tähtsuse tugevdamiseks. Seda võimalust soovitatakse iseäranis juhul, kui osalejad vajavad kroonilise stressi ja läbipõlemise riski tõttu tuge. Ka 3. etappi võib kasutada eraldi, et struktureeritud viisil toetada kolleege keeruliste olukordadega toimetulemisel.

Tegevuse rakendamiseks peavad rühma liikmed kokku leppima omavahelise koostöö põhimõtted, mis hõlmavad vastastikust toetust, erinevate vaadete austamist ja iga liikme austamist. Rühma suurus peaks eelistatavalt olema kuni 20 liiget – hulk, mille juures on võimalik vabalt grupeerida väiksemaid rühmi. Rühma liikmeid kutsutakse üles olema enda suhtes avatud, jagama rühmaga oma tähelepanekuid, samal ajal säilitades õiguse mitte avaldada isiklikku teavet.

1. etapp. Minu väärtused, minu iseloomu tugevad küljed ja minu elueesmärgid

Osalejatel palutakse kasutada elava, rohelise puu kujundit (kui ma oleksin puu, siis milline ma oleksin?), mõeldes iseendast kui terviklikust isiksusest. (Võite kasutada ka joonistamistehnikat ja joonistada puu, millel on kolm osa – juured, tüvi ja oksad.) Osalejatel palutakse kordamööda mõtiskleda kolme küsimuse üle ja kirjutada vastused üles (või esitada need visuaalses assotsiatsioonide vormis).

Juured (väärtused, põhimõtted): „Mis on minu jaoks oma elu juures tähtis?“

Juhiste sõnastamisel on oluline selgitada, et on soovitatav mõelda põhimõtetest ja väärtustest, mis on isiklikult tähtsad, nagu armastus, vabadus, õiglus, mitte elualadest (nt töö, tervis). Soovituslik on nimetada 3–5 nimetust. Andke osalejatele vastamiseks paar minutit.

Tüvi (iseloomu tugevad küljed): „Millised on minu iseloomu tugevad küljed, millele ma saan toetuda?“

Juhistes on tähtis rõhutada, et see ei käi oskuste kohta, vaid iseloomu ja isiksuse kohta, nagu huumor, teadvus, mängulisus, optimism. Soovituslik on nimetada vähemalt 5 omadust. Andke osalejatele vastamiseks paar minutit.

Oksad (elueesmärgid): „Mida ma tahan oma elus ... saavutada? ... kogeda? ... jätta seljataha?“

Juhiste sõnastamisel tuleb pakkuda kõik küsimuse lõpetamise valikud ja iga liige võib valida, milline küsimuse sõnastus talle isiklikult kõige paremini sobib. Andke osalejatele vastamiseks paar minutit.

Osalejatelt küsitakse, kas nad on leidnud vastuse kõigile kolmele küsimusele ja palutakse mõtiskleda viimase küsimuse üle: „Kuidas asjad, mida ma praegu teen (minu töö, minu koolitus), aitavad mind kõigis kolmes aspektis – tegutseda väärtuste kohaselt, kasutada iseloomu tugevaid külgi ja täita eesmäärke?“

Andke mõtlemiseks aega ja paluge rühmal analüüsida ülesande ajal tehtud tähelepanekuid. On tähtis meelde tuletada, et osalejad ei pea jagama isiklikku teavet, vaid mõtisklema tähelepanekute, mõtete ja probleemide üle. Mõtisklus kuulatakse ära ilma edasise aruteluta. Nimetatud tegevus annab teavet selle kohta, et väärtuste sidusus on tööga suurema rahulolu alus (väärtuskonflikt ennustab tihedamaid töölt lahkumisi). Veel on leitud, et need, kes kasutavad igapäevaelus nelja või enam iseloomu tugevat külge (kui vähem, siis on mõistlik lisada nimekirja paar uut; kui mõnda neist ei osata tööga siduda, võib püüda neid laiendada), on eluga rohkem rahul. Teisest küljest aitab teadlikkus sellest, kuidas töö toetab isikliku elu tähtsate eesmärkide saavutamist, võimendada vajalikkusetunnet, mis ennustab ka suuremat rahulolu ja madalamat läbipõlemise riski.

Noorte inimestega töötades võib seda tegevust kasutada nende julgustamiseks mõistmisel, kuidas nende praegused tegevused (ajastus, igapäevaste tegevuste valik) on kooskõlas nende väärtustega, võimaldavad neil kasutada oma iseloomu tugevaid külgi ja liikuda oluliste eesmärkide suunas. Arutelu käigus on väga tähtis juhtida tähelepanu aktsepteeritavale, väärikale kohtlemisele – igaüks räägib ainult oma tähelepanekutest, ei aruta teiste omi, austatakse erinevaid kogemusi ja arvamusi, ei ole ühte õiget vastust.

2. etapp. Isiklike väärtuste ja iseloomu ühildamine hariduskeskkonnaga

Kõigepealt palutakse osalejatel mõtiskleda selle üle, kuidas nende isiklikud väärtused, iseloomu tugevad küljed ja elueesmärgid avalduvad (a) õppuritega töötamisel; (b) hariduskogukonnas, nt koostöös kolleegide, lapsevanemate, juhtkonnaga. Kõigil osalejatel palutakse leida kaks näidet oma kogemustest – ühe olukorra, kus ühildumine või avaldumine on positiivne, teise, kus avaldumine on negatiivne või tekib lahknevus.

Seejärel palutakse osalejatel koonduda väikestesse rühmadesse (3–5 liiget), valides inimesed, kellega nad tunnevad ennast mugavalt.

Enne mõtisklust tuletatakse meelde rühma reeglid (toetav, hinnanguvaba kohtlemine, austus). Koolitaja kutsub selgelt üles vältima hinnangute andmist, vaidlustamist, oma vaatepunkti väljendamist („Jah, aga ...“ „Meil niimoodi ei ole ...“) ning rõhutab enda ja teiste positiivsetest kogemustest õppimise olulisust.

Kõigepealt räägib üks rühma liige olukorrast, milles väljendusid tema iseloomu tugevad küljed. Teised rühma

liikmed kuulavad tähelepanelikult ilma vahele segamata.

Kuulajad annavad seejärel hinnanguvaba tagasisidet (teevad kokkuvõtte või räägivad kuuldust oma sõnadega positiivselt toetades ja julgustades). Näiteks räägib üks osaleja sellest, kuidas tema huumorimeel aitas luua kontakti keerulise rühmaga, kuulajad kuulavad ilma vahele segamata ning lõpuks ütlevad: „Nii et sa suutsid mängulise suhtumise abil vaigistada lärmi klassiruumis.“ Kõik rühma liikmed peavad rääkima sellisel viisil.

Kui kõik on rääkinud, palub koolitaja igal osalejal nimetada kõva häälega ühe asja, millega ta enda juures hariduskeskkonnas rahul on, nt „Ma olen tänulik, et meie koolis hinnatakse kõrgelt õiglust“; „Ma olen rahul, et minu meeskonnatöö oskus võimaldab meil saavutada ambitsioonikaid eesmärke.“

Teismeliste ja noorte inimestega töötades võib seda tegevust kasutada nende unikaalsete ja jagatud tugevate külgede leidmiseks.

Kõigepealt palutakse igal osalejal kirjutada iseloomuomadusest, mis talle enda juures meeldib, või oskusest, mille üle ta uhkust tunneb. Seejärel palutakse osalejatel ükshaaval püsti tõusta ja see kõva häälega välja öelda. Kui esimene näide on välja öeldud, palub koolitaja tõusta püsti ka kõigil neil, kes võiksid enda kohta sama öelda. Jätkatakse järgmiste osalejatega ja iga kord palutakse püsti tõusta neil, kes saaksid nimetatud head asja ka enda kohta öelda. Kui igaüks on sõna saanud, kommenteerib koolitaja, et meil kõigil on palju häid omadusi (need on meile toeks iga päev ja ka rasketel aegadel) ning meil on palju ühist (mis on hea põhi ühiseks koostööks).

Järgmise sammuna palutakse igal osalejal mõelda mõne oma omaduse, oskuse või võime peale, mis eristab teda teistest. Jällegi palutakse see kõigil kõva häälega välja öelda ja neil, kes saavad enda kohta sama öelda, samuti püsti tõusta. See on võimalus rõhutada, et me oleme oma mitmekesisuses suurepäraseid ja väärtuslikud.

3. etapp. Ühisõpe. Negatiivse avaldumise või lahknevuse juhtumite analüüsi puhul on kasulik meetod „õppimine koostöö kaudu“.

Iseseisev töö: väärtuste mõistmise eneseanalüüs. Selle iseseisva individuaalse ülesande puhul palutakse osalejatel tõsta eneseteadlikkust väärtustest arusaamisega. Vormi (I lisa) kohaselt peaksid nad välja selgitama, kuidas nad mõistavad tähtsaid väärtustega seotud teemasid, kuidas need on arenenud noorusest praeguseni, kuidas teised isikud neid mõistaksid ja õppe-eesmärgil sõnastama sõnumi. Selline mõtisklus on väga isiklik ja seda ei peaks rühmas jagama.

8. Tegevuse hindamine

Tegevuse kestuse ajal toimuv protsessi lõimitud hindamine, mille viib ellu koolitaja, kes jälgib individuaalse ja rühmatöö dünaamikat. Osalejatelt küsitakse, millised olid nende tähelepanekud ja mõtiskluse tulemused ülesande igas etapis. Kui osalejad ei ole 1. etapi ülesannet läbi teinud või ei soovi seda analüüsida, võib arutelu korraldada paarides või kirjalikult. 2. etapi lõpus viivad osalejad ellu enesehindamise, sõnastades selle positiivsel kujul; kui mõni osalejatest ei saa või ei taha seda peegeldada, tuleks seda austada, kuid tuleks nõuda protsessi kohta tähelepanekute tegemist.

On väga tähtis julgustada osalejaid väljendama end kirjeldaval viisil, andke julgustavat ja tunnustavat tagasisidet ning vajaduse korral soovitage konkreetseid tegevusi. Koolitaja ülesanne on jälgida, et järgitaks rühma koostööreegleid ja nende rikkumine viivitamata ära märkida (väljendades soovi positiivseks tegevuseks). Toetava ja hinnanguvaba suhtumise kasutamise asemel kutsub koolitaja selgelt üles vältima hindamist, vaidlustamist, oma vaatepunkti väljendamist („Jah, aga ...“ „Meil niimoodi ei ole ...“). Aktsepteeriva, toetava, hinnanguvaba suhtumise pidev praktiseerimine koolituse ajal paneb aluse edasisele koolitusele ning iseloomu ja väärtuste kommunikeerimisele.

9. Õpetamis- ja õppematerjalid

A4-paberid, värvipliatsid, pastapliatsid

Väärtuse mõistmise eneseanalüüsi vorm (vt lk 16)

10. Viited

<https://www.viacharacter.org/www/Research/VIA-Character-Strengths-in-the-Workplace#>

<http://www.viacharacter.org/blog/characterizing-workplace-using-character-strengths-create-sustained-success/>

Tegevuslehe koostas: Lāti Ülikool, ieva.stokenberga@lu.lv

I lisa. Väärtuse mõistmise eneseanalüüsi vorm

On soovitatav lisada sellised väärtused, mis on seotud teie hariduskogukonna hariduspoliitikaga või väärtustega seotud teemadega (nt seks väljaspool abielu).

Väärtused või väärtustega seotud teemad	Mida ma arvasin sellest lapsena/murdeelisena/noorena (sarnane oma õppuriga)	Mida ma sellest mäletan / arvan, et mu vanemad selle kohta toona arvasid	Milline on minu suhtumine/arvamus praegu	Mida teised hariduskeskkonna tegijad (nt teised õpetajad, lapsevanemad) sellest arvavad	Milliseid arusaamu ma soovin oma õppurites edendada
Inimväärikus					
Vabadus					
Perekond					
Loodus					
Töö jne					

Küsimused eneseanalüüsiks:

- Millised tähelepanekuid ma ülesande ajal tegin?
- Kuidas on minu arusaamad väärtustest arenenud?
- Kuidas minu väärtused suhestuvad teiste hariduskeskkonnas tegutsejate omadega?
- Kuidas tulen toime olukorras, kus väljendatakse minu omadest erinevaid väärtusi?
- Kas väärtusi on võimalik mõista universaalselt?
- Kuidas ma saan aidata oma õppuritel väärtusi arendada?

Tegevuse kirjeldusleht

Tegevuse kood

3/T-M/D-M-P-T/PR-PL/6

1. Tegevuse nimi:

Teooria praktikas

2. Tegevusega hõlmatud moodul(id) (Märkige üks või mitu moodulit):

☐ Teooria ja enesemõistmise moodul

☒ Kommunikatsiooni moodul

☐ Metoodika moodul

☐ Hindamise moodul

3. Tegevusega hõlmatud õpitulemuste valdkonnad (valige üks või mitu valdkonda):

☒ Aineteadmised ja -praktika

☐ Eneseteadlikkus ja kognitiivsed oskused

☒ Metoodilised ja didaktilised oskused

☐ Interaktiivsed ja suhtlemisoskused

☒ Väärtuste praktiseerimine

☒ Muudatuste tegemise oskused

4. Tegevuse ajal omandatavad konkreetsed õpitulemus(ed):

– demonstreerib valdkonnateadmiste sügavat mõistmist;

– arendab oma klassis ja koolis ühist teadlikkust väärtuste kohta;

– valib, kohandab või koostab õppematerjalid (kas aine raames või iseseisvaks tunniks) õpilaste isiksuse konkreetse aspekti arendamiseks (mõni väärtus, vóorus või vóoruste kogum vms).

5. Tegevuse rakendamiseks vajalik tundide arv kokku: 12

Sealhulgas: kontakttundide arv: 4;

osaleja iseseisva töö tundide arv: 8

6. Tegevuse liik (märkige üks või mitu liiki):

☐ analüüsiv tegevus; ☒ praktiline tegevus; ☒ kavandamistegevus; ☐ muu:

7. Tegevuse kirjeldus

1. etapp

Enne kontaktseminari palutakse osalejatel lugeda soovituslikke teoreetilisi materjale (vt 10. jaotis „Viited“, lk 20), mida on lihtne leida internetist: „Research-Based Reflections about Character Education: Myths, Challenges and International Perspectives“, „Cultural and historical research on character and virtue education in Latvia in an international perspective. Research report“ jms.

2. etapp

Kontaktseminari sissejuhatuseks selgitatakse selle päeva ülesannet ja oodatavaid tulemusi.

Järgmine tegevus on pühendatud osaleja iseloomukasvatusalaste teoreetiliste teadmiste parandamisele ning osaleja klassis ja koolis ühise teadlikkuse arendamisele väärtuste kohta.

Osalejatel palutakse arutada mitmel iseloomukasvatusega seotud teemal (e-materjalide ja oma kogemuste põhjal). Mõned väited on juba sõnastatud, seega peavad osalejad väljendama oma suhtumist ja põhjendama, miks nad vastavad teatud viisil. Väited on järgmised: vanemad vastutavad laste iseloomukasvatuse eest; õpilaste peamine ülesanne koolis on ainete (matemaatika, keeled jne) õppimine; on vaid mõned põhivoorused, mida lastele tuleb õpetada. Kui on piisavalt aega, võib väiteid juurde lisada.

Arutelu jaoks kasutatakse nn nelja nurga meetodit. Ruumi iga nurk kujutab väitele ühte võimalikku vastust (jah, ei, pigem jah, pigem ei). Pärast väite kuulamist peavad osalejad otsustama, kas nad nõustuvad väitega või mitte, ja liikuma füüsiliselt ühte ruumi nurka, seejärel arutama veidi aega koos teistega ja leidma kõige veenvamad argumendid oma vaatenurga kaitsmiseks. Rühm otsustab, kes arutelu tulemused kõigile osalejatele esitab. Seminari juht annab arutelule hoogu oluliste teooriapunktide lisamise ja rõhutamisega ning lisateabe andmisega.

3. etapp

Järgmises etapis palutakse seminaril osalejaid töötada väikestes rühmades. Ülesanne on valida üks voorus ja mõelda välja meetodikastrateegiad, mida saab klassis selle õpetamiseks kasutada. Iga rühma esindajad esitlevad arutelu tulemusi kogu rühmale. Seminari juht kommenteerib esitlusi.

Järgmise sammuna tutvustatakse meetodikat, mida saab kasutada vooruste õpetamiseks klassis.

See koosneb viiest järgmisest astmest.

1. Mõtlemise julgustamine küsimuste küsimise, tegevuste pakkumise kaudu (ettepanek)
2. Mõtlemise ja tegevuse peamise algoritmi tutvustamine (teadlikkus)
3. Selle harjutamine (kinnistamine)
4. Praktikajuhtumite analüüs, hinnangu andmine (tugevdamine)
5. Eneseanalüüs – mida olen õppinud

Üks näide klassis kasutatavast õppeteemast („Vähem eelarvamusi, rohkem sallivust“) on toodud allpool.

Esimesena sammuna võib kasutada tegevust „Leia keegi, kes ...“. Tegevuse ajal peavad õpilased kõigepealt täitma enda kohta tabeli, siis leidma vähemalt 10 inimest, kellel on nendega ühised elemendid. Seejärel valivad lapsed klassist ühe õpilase ja töötavad paaris. Nad peavad kasutama Venni diagrammi, et leida teise lapsega rohkem ühiseid elemente, aga ka erinevaid elemente. Pärast umbes kümneminutilist tööd palutakse lastel valida üks mõlemale ühine iseloomuomadus ning välja mõelda olukorrad koolielus ja väljaspool kooli, kus selliseid omadusi võidakse pidada halvaks ja isikut selle alusel arvustada. Lastel palutakse jagada oma järeldusi.

Teise sammuna palutakse lastel mõelda välja mõned soovitusel, kuidas vältida eelarvamusi isiku või olukorra kohta.

- Vastused kogutakse kokku ja kirjutatakse tahvlile. Õpetaja lõpetab loetelu ja rõhutab, et kasutada tuleb olulisi põhimõtteid:
- vältige eelarvamusi (uurige inimese kohta välja võimalikult palju, igas inimeses on midagi head, ärge andke hinnanguid);
- kohelge inimesi samamoodi, nagu te tahaksite, et teid koheldaks;
- kaitske neid, keda väärsti mõistetakse; ärge minge kaasa üldise arvamusega, kasutage omaenda mõistust, igal inimesel on halvad ja head iseloomuomadused.

Kolmanda sammuna võiks kasutada rollimänge, et mängida läbi mõned teemaga seotud olukorrad. Keegi ütleb näiteks, et sinu riided on vanamoelised või et sa oled võrkpallis osalemiseks liiga paks. Rollimängus peavad lapsed läbi mängima, mida teised lapsed ütleksid, mida õpetaja ütleks jne.

Neljanda sammuna harjutavad lapsed nende keeruliste olukordadega toimetulekut. Klassis peaks kasutama spetsiaalset kohta (nt tahvli või pabertahvli), et kirja panna kõik võimalikud vastused. Nii saavad lapsed oma toimetulekut tõhustada ka pärast tundi. Kodutööks võivad nad kedagi selliste olukordade ja võimalike vastuste kohta intervjuuerida ja seejärel vastuseid analüüsida.

Viimase ülesandena, milleks on analüüs, võib lastel paluda oma kogemustest ja õpitust joonistada.

--

Seminaris osalejatele tutvustatakse metoodika sammsammulist rakendamist, seejärel palutakse neil osaleda reaalses tunnis, kus seda lähenemisviisi kasutatakse. Osalejad mängivad tunnis laste rolli.

3. etapi lõpus palutakse osalejatel mõtiskleda kogemuse üle tunnis osaleva lapsena, osalejaid julgustatakse oma kogemust kriitiliselt hindama ja pakkuma välja muid võimalikke metoodilisi lahendusi.

4. etapp

Osalejatel palutakse esitatud metoodilisi materjale kohandada kasutamiseks oma tunnis. Osalejad töötavad rühmades või paarides välja konkreetse kava. See peaks sisaldama eesmärgi (võru), vormi (tund, projekt, ekskursioon vms), ajakava, sammsammulist käsitlust ja tegevusi, lapsevanemate, kooli administratsiooni osalust ja hindamist.

8. Tegevuse hindamine

Kontaktseminari lõpus palutakse osalejatel täpsustada õppe-eesmärgi ja oma õpitulemusi; selgitada, mida nad olid õppinud. Mis aitas, millised on võimalikud soovitusel. Algul antakse aega ja paberit mõtiskluste üles märkimiseks, seejärel palutakse osalejatel rääkida paarides oma õpitulemustest. Lõpuks peab iga osaleja rääkima oma kolleegi õpitulemustest.

9. Õpetamis- ja õppematerjalid

Kooli iseloomukasvatuse raamistik (vt 5. lisa, lk 48)

Lugemismaterjal: vt allpool 10. jaotist „Viited“

Vaadake allpool esitluse algust, mida võib kasutada (läti keeles). Kogu PowerPointi esitus on siin: <https://drive.google.com/file/d/1Vya0QbglcsVv7ApzGHjw1asTZJExSbGU/view?usp=sharing>

Rakstura audzināšana Dr. paed., LU assocprof. Dita Nīmanne	Uzdevumi - Nostiprināt izpratni par rakstura un tikumu audzināšanu, izprotot vecāku, skolas un bērnu lomu. - Apgūt tikumu mācīšanas metodes, izprotot, analizējot, modelējot nodarbības. - Vienoties par pastāvīgo darbu.	Saturs - Ievadaktīvitate par rakstura un tikumu audzināšanu - Ļoti teorētisks kopsavilkums - Tikumu mācīšanas metodoloģija - Piemēri - Izvēlēti aktīvitate īstenošana, vērtēšanas kritēriji
Vai jūs piekrītat apgalvojumam? Izglītības mērķis ir palīdzēt bērniem kļūt par labiem cilvēkiem.	Izglītības mērķi - Visā vēsturē izglītībai ir bijusi divi galvenie mērķi: palīdzēt cilvēkiem kļūt gudriem un palīdzēt viņiem kļūt par labiem cilvēkiem (Lickona, 1993) - Mūsdienu izglītības: socializācija, kultūras pārņemšana, individualizācija (Neuman, Guterman, 2016)	Izglītības mērķis Lielākā daļa mūsdienu izglītības sistēmas pamatcīņu, ieskaitot Platona, Cicero un agrīnos kristiešus, uzskatja, ka mīlošu, līdzjūtīgu un pašdisciplinētu individu attīstība bija daudz svarīgāka par intelektuāli kompetēta cilvēka radīšanu.
Rakstura audzināšana - Thomas Lickona (1991) norāda, ka vispazīstamākā definīcija mūsdienu sabiedrībā ir: „Rakstura audzināšana ir tīsi centieni attīstīt tikumus, kas ļauj mums dzīvot piepildītas dzīves un veidot labāku pasauli.” (228. lpp.)	Tikumīgs raksturs - Personības īpašību kopums, kas nosaka personu adekvātai uzvedībai (JCCV, 2017) - Uzvedības raksturoklums, kas izriet no tikumīga rakstura, ir spontānisms un stabilitāte, precizitāte un darbības perfekcija, kā arī maigums un priekšnieks izpildē, pat ja tas prasa piepūli.	Paradumi- Tikumi - Paradumi ir brīvi iegūta un stabila rīcība noteikta mērķa sasniegšanai (Fernandez, 2018). - Ja mērķis sekmē personības un sabiedrības attīstību (vai noturīgu labklājību), paradumi tiek dēvēti kā labi paradumi jeb tikumi, pretējā gadījumā – slikti paradumi jeb trūkumi

10. Viited

Fernández González, M. J. (2018). „Research-Based Reflections about Character Education: Myths, Challenges and International Perspectives”. [„Zinātniski pētniecisks skatījums uz rakstura audzināšanu: mīti, izaicinājumi un starptautiskās perspektīvas”]. Kātesaadav: <http://journals.ru.lv/index.php/SIE/article/view/3133/3006>

Fernández González, M. J. (2019). „Cultural and historical research on character and virtue education in Latvia in an international perspective. Research report”. [„Rakstura un tikumiskās audzināšanas kultūrvēsturiskā izpēte Latvijā un pasaulē”]. Kātesaadav

lāti keeles: <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/46410>

inglise keeles: <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/46411>

Fernández González, M. J. (2019). „Skolēnu morālā audzināšana Latvijas skolās: vecāku, skolotāju, topošo skolotāju un skolu un izglītības pārvaldes vadītāju viedokļi”. Populārzinātniskais pētījuma ziņojums. Rīga: Latvijas Universitātes Pedagoģijas zinātniskais institūts. <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/46498>

Martinsone, B., Niedre, R. (2013). „Sociāli emocionālā audzināšana”. Rokasgrāmata. Latvijas Universitāte. ISBN 978-9984-45-744-4

Martinsone, B., Nīmante, D., Daniela, L. (2013). „Atbalsts pozitīvai uzvedībai”. Rokasgrāmata. Latvijas Universitāte. ISBN 978-9984-45-726-0

Tegevuslehe koostas (asutuse nimi, e-posti aadress):

Lāti ūlikool, Dr.paed.asoc.prof. Dita Nīmante dita.nimante@lu.lv

Tegevuse kirjeldusleht

Tegevuse kood

4/M/M-C-P-T/PR-PL/10

1. Tegevuse nimi:

Arutelukokkutulek

2. Tegevusega hõlmatud moodul(id) (Märkige üks või mitu moodulit):

☐ Teooria ja enesemõistmise moodul

☐ Kommunikatsiooni moodul

☒ Metoodika moodul

☐ Hindamise moodul

3. Tegevusega hõlmatud õpitulemuste valdkonnad (valige üks või mitu valdkonda):

☐ Aineteadmised ja -praktika

☐ Eneseteadlikkus ja kognitiivsed oskused

☒ Metoodilised ja didaktilised oskused

☒ Interaktiivsed ja suhtlemisoskused

☒ Väärtuste praktiseerimine

☒ Muudatuste tegemise oskused

4. Tegevuse ajal omandatavad konkreetsed õpitulemus(ed):

– eneseteadlikkus ja kognitiivsed oskused: lõpetajad on välja arendanud sügava teadlikkuse ja kriitilise mõtlemisoskuse omaenda ning oma hariduskogukonna voorustest ja väärtustest;

– sügavad aineadmised ja -praktika: lõpetajad on väärtus- ja vooreskasvatuse ning valdkonnaülevaate pädevuste arendamises omandanud süvateadmised ja -oskused ning oskuse neid kriitiliselt hinnata oma riigi või kooli kontekstis.

5. Tegevuse rakendamiseks vajalik tundide arv kokku: 10

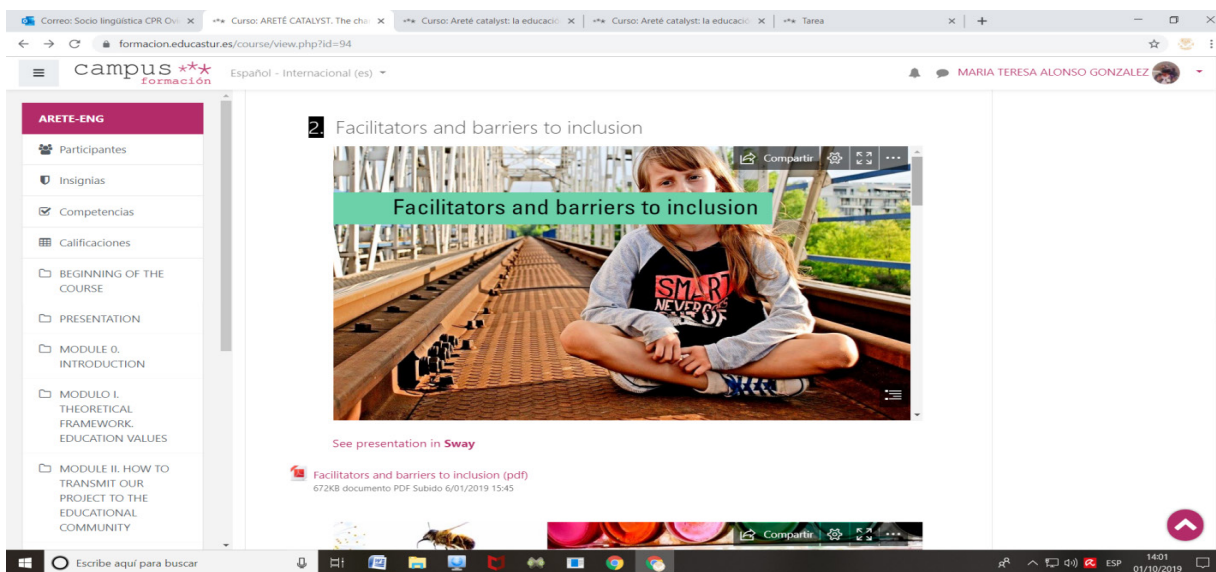
Sealhulgas: kontakttundide arv: 8; osaleja iseseisva töö tundide arv: 2

6. Tegevuse liik (märkige üks või mitu liiki):

☒ analüüsiv tegevus; ☒ praktiline tegevus; ☐ kavandamistegevus; ☐ muu:

7. Tegevuse kirjeldus

Dialoogiline vestlus. See on kontakttegevus. Tegemist on tähenduste ja teadmiste kollektiivse loomisega, mis põhineb osalejate vahelisel dialoogil. Seetõttu korraldatakse kokkutulek isiklikult. Eesmärk on parandada osalejate otsest käsitlust „arete“ tähendusest sõltumata vanusest, soost, kultuurist või võimetest.

Tegevus toimub järgmise tööjärjestuse alusel:

- Artikli lugemine: „Inclusive education. Smiles and tears“.
1. ülesanne: ajurünnak kaasava hariduse üle. Selle elluviimiseks kasutatakse veebirakendust, mis sisaldab õpetustveebivahendi kasutamiseks. Eesmärk on, et õppur saaks jagada oma loodud toodet sotsiaalvõrgustikes (Twitteris teemaviitega #ARETECPROVIEDO, Facebookis jm).

8. Tegevuse hindamine (ligikaudu 300-400 sõna)

- 1.1. Tunneb ära, sõnastab ja hindab omaenda voorusi ja suhtumist väärtustesse.
- 1.2. Arendab oma klassis ja koolis ühist teadlikkust väärtuste kohta.
- 2.1. Demonstreerib valdkonnateadmiste sügavat mõistmist.
- 2.2. Hindab kriitiliselt valdkonna rahvusvahelisi ja kultuuridevahelisi vaatenurki.

Tegevust hinnatakse järgmise ülesande täitmise põhjal:

2. ülesanne. See hõlmab 1. ülesande jaoks kasutatud vahendite arvesse võtmist ja dokumendi koostamist, milles vastatakse järgmistele küsimustele:

1. Mis on kaasav kool?

Pange kirja definitsioon, mis võimaldab teil rääkida oma hariduskogukonnale sellest, mida kujutab endast kaasav kool.

2. Milliseid kaasavale koolile omaseid tegevusi teie hariduskogukond arendab?

Tooge ära vähemalt kolm kogukonna erinevate osalistega seotud näidet: õpilased, õpetajad, perekonnad, keskkond.

3. Millised väärtused on iga ülalpool nimetatud tegevuse alus?

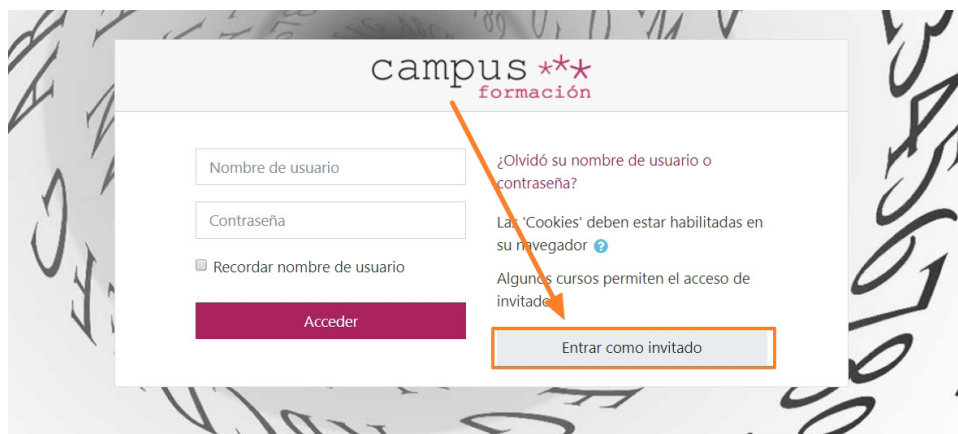
Ühitage eelmised näited vähemalt ühe kaasava kooli väärtusega.

9. Õpetamis- ja õppematerjalid

Kursus „Arete katalüsaator – iseloomukasvatus“ on majutatud Moodle 3.5 arendatud platvormil Campus Training, mis toetab veebipõhiseid õpetajakoolituse tegevusi, mida haldavad Astuuria haridus- ja kultuuriministeerium ning CPR.

Kursuse link: <https://formacion.educastur.es/course/view.php?id=92>

10. Viited

Pedagoogilised kokkutulekud: käsiraamatu kasutamine [„Tertulias pedagógicas dialógicas: Con el libro en la mano“]. Autor: Fernández González, Sonia; Garvín Fernández, Rosa & González Manzanero, Víctor. Editorial: REIFOP (Revista Electrónica Interuniversitaria de Formación del Profesorado), 15 (4), 113–118. 2012. ISSN 1575-0965.

Tegevuslehe koostas (asutuse nimi, e-posti aadress):

CPR Oviedo, Astuuria, sociolinguisticacproviedo@educastur.org

Tegevuse kirjeldusleht

Tegevuse kood
5/M/M-C-P-T/R-PR/10

1. Tegevuse nimi:

Teenistuse käigus õppimise projekt

2. Tegevusega hõlmatud moodul(id) (Märkige üks või mitu moodulit):

☐ Teooria ja enesemõistmise moodul

☐ Kommunikatsiooni moodul

☒ Metoodika moodul

☐ Hindamise moodul

3. Tegevusega hõlmatud õpitulemuste valdkonnad (valige üks või mitu valdkonda):

☐ Aineteadmised ja -praktika

☐ Eneseteadlikkus ja kognitiivsed oskused

☒ Metoodilised ja didaktilised oskused

☒ Interaktiivsed ja suhtlemisoskused

☒ Väärtuste praktiseerimine

☒ Muudatuste tegemise oskused

4. Tegevuse ajal omandatavad konkreetsete õpitulemus(ed):

– väärtuste praktiseerimine: lõpetajad mõistavad, et iseloomuoskuste ja heade harjumuste arendamiseks tuleb väärtusi praktiseerida kogukonnas. Nad on suutelised demonstreerima neid teadmisi koos teistega sotsiaalse mõõtmega projekti käigus;

– muudatuste tegemise oskused: lõpetajad oskavad kavandada ja sõnastada oma kooli olukorraga kohandatud ettepaneku sellise koolikultuuri loomiseks, mis toetab väärtus- ja vooluskasvatust ning kaasab kõiki haridusvaldkonnas tegutsejaid.

5. Tegevuse rakendamiseks vajalik tundide arv kokku: 10

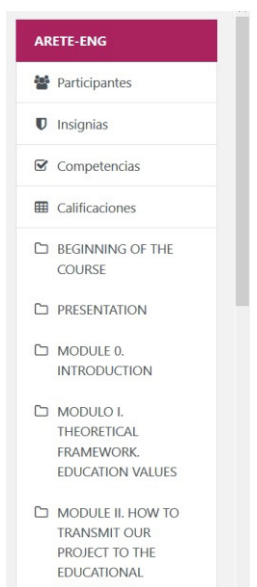
Sealhulgas: kontakttundide arv: 8; osaleja iseseisva töö tundide arv: 2

6. Tegevuse liik (märkige üks või mitu liiki):

☒ analüüsiv tegevus; ☒ praktiline tegevus; ☐ kavandamistegevus; ☐ muu:

7. Tegevuse kirjeldus

Ühiskondliku töö projekt. Kursuse põhitegevus on ühiskondliku töö projekt, milles sünteesitakse kõik kursuse oodatavad õpitulemused.

MODULE III. GUIDELINES TO MAKE A PROJECT OF LEARNING SERVICE

From March 29th to April 2nd, 2019

This module is focused on analyzing the procedure to **develop a service learning project**. A workshop is held in which each participant submits their project and evaluates the projects of their peers (**peer evaluation**), contributing with their comments and suggestions for improvement. A **Padlet wall** with all the projects is also built among them all.

Tegevuses keskendutakse teenistuse käigus õppimise projekti arendamisprotsessi analüüsile. Korraldatakse töötuba, milles iga osaleja esitleb oma projekti ja hindab ühte teise osaleja projekti (kaaslaste hindamine), kommenteerib seda ja esitab parandamissoovitusi. Kõigi projektide kohta luuakse veebitahvel (Padlet).

Projekti etapid on järgmised:

1. ETAPP. PROJEKT. Valmistage ette väike teenistuse käigus õppimise projekt, mida teie klassikaaslased hindavad järgmise vahendi abil:

- Teenistuse käigus õppimise projekti hindamissuunised

Projekti struktureerimiseks on soovitatav kasutada järgmisi punkte:

- Pealkiri.
- Algus. Teenistuse konteksti ja vajaduse analüüs.
- Mõtisklused selle kohta, kellele on projekt suunatud. Kes osalevad? Parandamist vajavad valdkonnad.
- Eesmärgid.
- Tegevused ja nende ajastus.
- Eesmärkide saavutamiseks kasutatud vahendid ja töökorraldus.
- Jälgimine ja hindamine: saavutuste näitajad.

2. ETAPP. PROJEKTI SAATMINE. Vastavalt juhistele, milles võetakse arvesse tähtaegu, et teistest asutustest oleks võimalik määrata hindamine.

8. Tegevuse hindamine

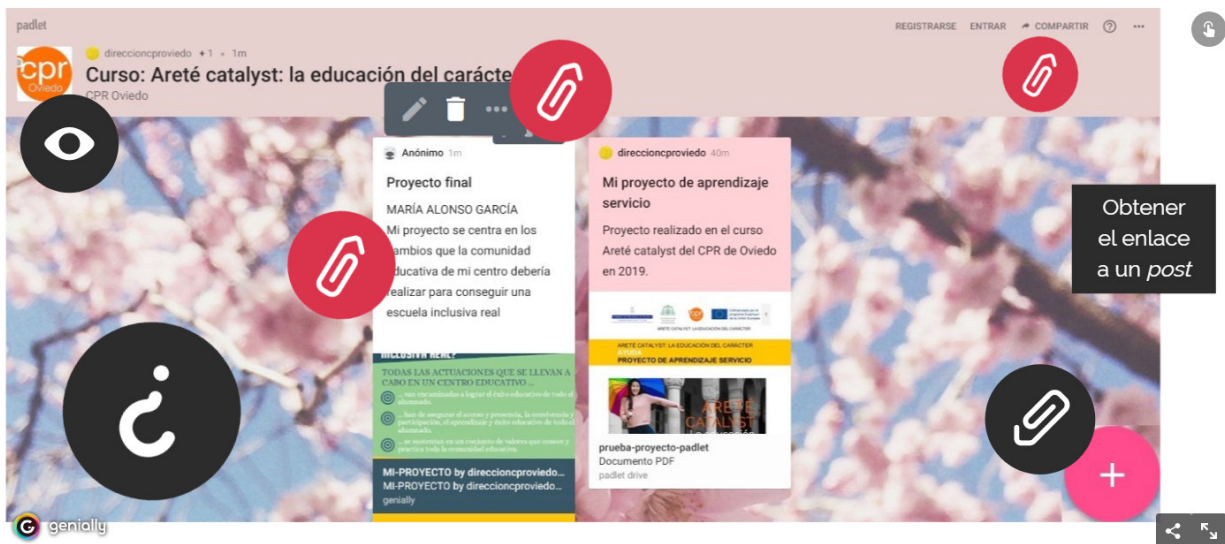
1.1. Kavandada ja ellu viia väline sotsiaalne projekt, mis aitab kaasa osalejate väärtuste ja vooruste arengule, oma (või oma kogukonna või klassi) väärtuste praktilise rakendamisenä.

1.2. Demonstreerida meeskonna- ja koostööpõhimõtete mõistmist ning kasutamist projekti käigus.

2.1. Teha oma koolile konkreetne ettepanek, millega luua / välja arendada selline koolikultuur, millega toetatakse õpilaste väärtuste, vooruste ja intrapersonaalsete pädevuste arengut ja mis põhineb programmi käigus omandatud teadmistel ja oskustel.

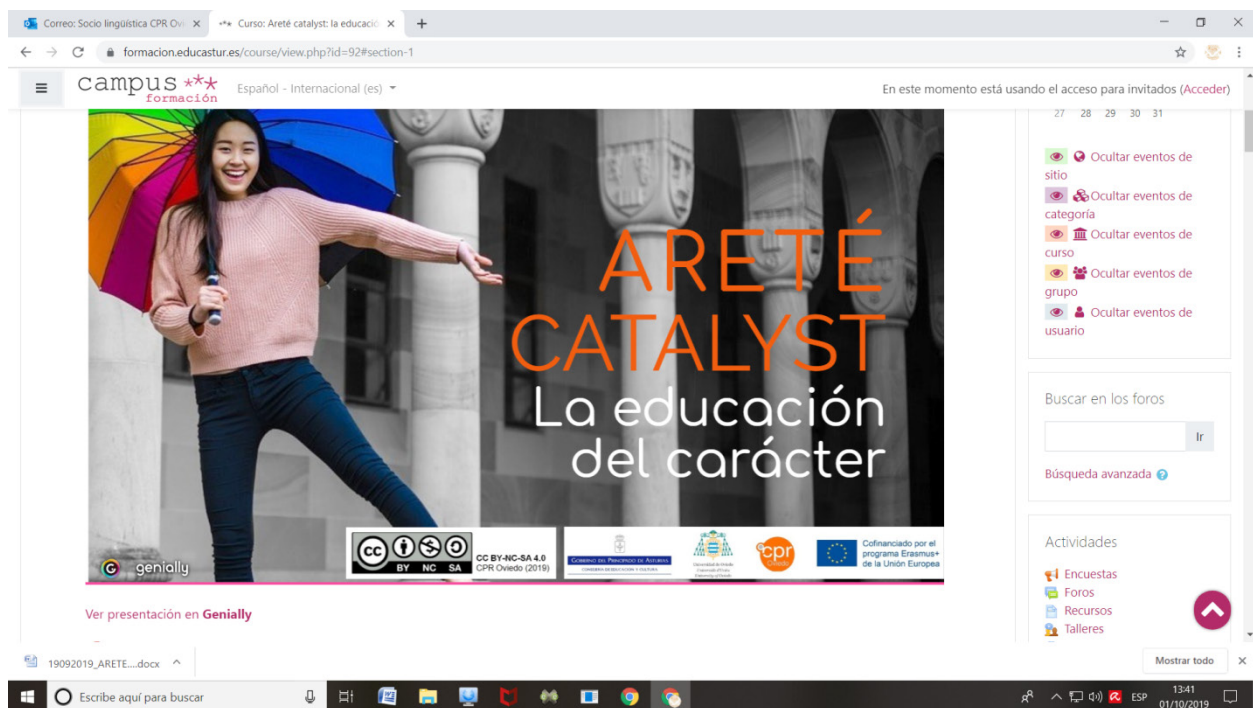
2.2. Sellise koolikultuuri loomiseks hõlmata oma ettepanekusse kõik haridusvaldkonnas tegutsejad (kooli administratsioon, teised õpetajad, lapsevanemad, õpilased).

Tegevuse hindamiskava luuakse kaaslaste hindamise tehnika abil, kasutades ühiskondliku töö hindamise suunised, mis on lisatud 7. jaotisesse „Tegevuse kirjeldus“.

9. Õpetamis- ja õppematerjalid

Kursus „Areté katalüsaator – iseloomukasvatus“ on majutatud Moodle 3.5 arendatud platvormil Campus Training, mis toetab veebipõhiseid õpetajakoolituse tegevusi, mida haldavad Astuuria haridus- ja kultuuriministeerium ning CPR.

Kursuse link: <https://formacion.educastur.es/course/view.php?id=92>

RÚBRICA PARA LA AUTOEVALUACIÓN Y LA MEJORA DE LOS PROYECTOS DE APS

- [Leer y descargar artículo completo en internet](#) (pdf, 1,5 Mb)
- [Descargar el resumen de la rúbrica](#) (pdf, 450 Kb)

10. Viited

Kuidas koostada teenistuse käigus õppimise projekt [„Cómo desarrollar un proyecto de aprendizaje-servicio“].
Autorid: Autoría: Roser Batlle Suñer (Consultoria social en Inpacte). Ilmunud: Education, 5. veebruar 2018. Litsents:
CC Attribution-NonCommercial-Share Alike

Tegevuslehe koostas (asutuse nimi, e-posti aadress):
CPR Oviedo, Astuuria, sociolinguisticaprovedo@educastur.org

Tegevuse kirjeldusleht

Tegevuse kood
6/T-C/D-S-C/R/8

1. Tegevuse nimi:

Filosoofiline arutelu vooruste üle ja teadveloleku harjutused

2. Tegevusega hõlmatud moodul(id) (Märkige üks või mitu moodulit):

☒ Teooria ja enesemõistmise moodul

☒ Kommunikatsiooni moodul

☐ Metoodika moodul

☐ Hindamise moodul

3. Tegevusega hõlmatud õpitulemuste valdkonnad (valige üks või mitu valdkonda):

☒ Aineteadmised ja -praktika

☒ Eneseteadlikkus ja kognitiivsed oskused

☐ Metoodilised ja didaktilised oskused

☒ Interaktiivsed ja suhtlemisoskused

☐ Väärtuste praktiseerimine

☐ Muudatuste tegemise oskused

4. Tegevuse ajal omandatavad konkreetsete õpitulemus(ed):

– tunneb ära, sõnastab ja hindab omaenda voorusi ja suhtumist väärtustesse;

– arendab oma klassis ja koolis ühist teadlikkust väärtuste kohta;

– edastab erinevatele kooliga seotud sihtrühmadele keerulisi väärtus-, vooreskasvatuse ja valdkonnaülest pädevuste ideesid mitmesuguses vormis, sh uued tehnoloogiad;

– demonstreerib meeskonna- ja koostööpõhimõtete mõistmist ning kasutamist projekti käigus.

5. Tegevuse rakendamiseks vajalik tundide arv kokku: 8

Sealhulgas: kontakttundide arv: 8; osaleja iseseisva töö tundide arv: 0

6. Tegevuse liik (märkige üks või mitu liiki):

☒ analüüsiv tegevus; ☐ praktiline tegevus; ☐ kavandamistegevus; ☐ muu:

7. Tegevuse kirjeldus

Filosoofiline arutelu vooruste üle ja teadveloleku harjutused.

Eesmärk: enda väärtuste mõistmine. Oma väärtustesse suhtumise sõnastamine. Põhikontseptsioonidest ja -mõistetest ühtemoodi arusaamine. Kriitilise mõtlemise ja arutlemisoskuse arendamine.

Õppimine kogemuse kaudu: katalüsaator-õpetajad osalevad korduvalt suunatud filosoofilistel rühmaaruteludel erinevatel vooruste ja igapäevase eluga seotud teemadel.

Isikliku kogemuse saamiseks teevad õpetajad filosoofiliste rühmaarutelude ajal teadveloleku harjutusi, mida juhivad suunaja (õpetajate koolitaja).

Tüüpilise filosoofilise rühmaarutelu ülesehitus võib olla järgmine. **Filosoofilise rühmaarutelu etapid:**

- muusikaline rituaal, filosoofialaul, teadveloleku või keskendumisharjutus (ka reeglite arutelu, lõdvestusharjutus, fantaasiareis või mõtlemismäng);
- stiimuli jagamine (jutuvestmine, pildiraamatu vaatamine või mängimine);
- mõtlemisaeg (lapsed/õpilased mõtlevad, mis oli stiimuli juures huvitav või ebatavaline);
- küsitlemine ja arutelu (lastel/õpilastel palutakse vastata, samal ajal kui suunaja uurib põhjusi, näiteid ja alternatiivseid vaatenurki);
- teema kokkuvõte ja protsessi hindamine (lastel/õpilastel palutakse teha öeldust kokkuvõte ja mõtiskleda tegevuse üle), kus lapsed/õpilased vastavad näidisküsimustele: (1) Kas tundsid ennast arutelu ajal hästi? (2) Kas sa teisi kuulasid? (3) Kas teised sind kuulasid? (4) Kas sulle see arutelu meeldis?

Rühmatööd

Eesmärgid: arendada õpetajate oskusi juhendada filosoofilist rühmaarutelu; arendada oma klassis ja koolis teadlikkust väärtuste kohta; oma organisatsiooni ja ühiskonna vaheliste erinevate vooruste peegeldamine; oma kooli olukorra kohta analüüsi ja mõtiskluse algatamine; väärtuskasvatuse rahvusvaheliste ja kultuuridevaheliste vaatepunktide mõistmine; meetodite kindlakstegemine, millega end mugavalt tuntakse, et uurida erinevaid viise arutelu mitmekesisemaks muutmiseks.

- Avatud küsimuste koostamine (individuaalselt töölehtedel, kaaslastega ja rühmas) kursuse algul ja lõpul.
- Omaenda vooruste uurimine: enda väärtustesse suhtumise sõnastamine (5–7 kirjakaarti, igale kaardile kirjutada üks voorus, mida on tähtis järgida, ja seejärel need järjestada).
- Filosoofilistes rühmaaruteludes üleskerkinud ja/või eelmisest tegevusest välja valitud väärtuste määratlemine rühmades (kasutades ideekaarti ja/või piltkaarti).

8. Tegevuse hindamine

1. Enesehindamine: hinnata filosoofilise rühmaarutelu suunamise oskusi. Õpetajatest osalejad hindavad kursuse algul ja lõpul oma oskusi ja teadmisi rühmaarutelu suunajana (Millised on minu tugevad küljed? Mida on vaja veel harjutada?) (tööleht Walshi ja Sattesi (2011) kohaselt; hindamisleht pärast kursust).
2. Enesehindamine: hinnata oskust koostada avatud küsimusi kui olulist vahendit filosoofilise rühmaarutelu suunamisel vooruste ja igapäevaste teemade kohta, et osata arendada õpilaste kriitilise mõtlemise oskust. Õpetajatel palutakse koostada etteantud teksti alusel küsimused (koolituse-eelne ja koolitusejärgne test), et arendada kavandatud rühmaarutelu ajal õpilaste arutlemisoskusi. Õpetajatel palutakse analüüsida koostatud küsimust lihtsustatud kategooriatesse jaotamise süsteemi põhjal, kusjuures näited kohandatakse varasema Säre *et al.* (2017) koostatud uuringu kohaselt, et võrrelda analüüsitud küsimuste funktsiooni. Pärast koolitusejärgset testi võrdlevad õpetajatest osalejad koolituse-eelsete ja koolitusejärgsete testide tulemusi.
3. Enesehindamine: hinnata vooruste määratlemise oskust (koolituse-eelne ja koolitusejärgne test). Osalejad määravad töölehel mõnede vooruste tähendused ja põhjendavad iga vooruse puhul, miks see neile oluline on, ja seejärel järjestavad need olulisuse järgi. Pärast koolitusejärgset testi võrdlevad osalejad koolituse-eelsete ja koolitusejärgsete testide tulemusi.
4. Kursusel rakendatud filosoofiliste arutelude rühmahindamine. Aruteludejärgsed mõtisklused võimaldavad analüüsida, milliseid õpitulemusi oleks võimalik saavutada.

9. Õpetamis- ja õppematerjalid

Vaikuseminutid: <http://vaikuseminutid.ee/>

Lastega filosoferimine: <https://sisu.ut.ee/oppemeetodid2/3-%C3%B5ppe-protsess>

P4C 15aastastega: <http://www.youtube.com/watch?v=0FGTg8D7LuM>

We think, therefore I am (ingliseelsete subtiitritega originaalversioon): <https://www.youtube.com/watch?v=kUFEHyD2nHE&t=1242s>

10. Viited

Peterson, A., & Bentley, B. (2015). „Exploring the connections between Philosophy for Children and character education: Some implications for moral education?”. *Journal of Philosophy in Schools*, 2(2), doi: <http://dx.doi.org/10.21913/JPS.v2i2.1271>

Säre, E., & Luik, P. (2011). „A case study analysing the appearance of reasoning in primary students' class discussions using the philosophy for children programme”. In: *Preschool and Primary Education*, 121–134. Frankfurt am Main: Peter Lang Europäischer Verlag der Wissenschaften.

Säre, E., Luik, P., & Tulviste, T. (2016). „Improving pre-schoolers' reasoning skills using the Philosophy for Children programme”. *Trames: Journal of the Humanities and Social Sciences*, 20(3), 273–295. Eesti: Teaduste Akadeemia Kirjastus, doi: 10.3176/tr.2016.3.03

Säre, E., Tulviste, T., & Luik, P. (2017). „The function of questions in developing a preschooler's verbal reasoning skills during philosophical group discussions”. *Early Child Development and Care*, 0(0), doi: 10.1080/03004430.2017.1331221

Walsh, J. A., & Sattes, B. D. (2011). „Thinking through quality questioning. Deeping student engagement”. United Kingdom: Corwin Press. A Sage Company.

Tegevuslehe koostas (asutuse nimi, e-posti aadress):

Tartu Ülikool
egle.sare@ut.ee

Lisa. Filosoofilise arutelu konkreetne näide

Filosoofiline arutelu teemal: Miks kõik inimesed ei ole rikkad?

Vaadake neid fotosid ja avaldage arvamust:

Kes võiks sinu arvates neis majades elada?

Võimalikud küsimused arutelu suunamiseks:

Miks sa arvad, et ...?

Miks kõik inimesed ei ole rikkad? Miks sa niimoodi arvad?

Mis teeb kellegi rikkaks?

Kes on rikas inimene?

Keda me saame nimetada rikkaks? Milliseid inimesi saame nimetada rikkaks?

Kas kõik rikkad inimesed on ühtmoodi rikkad? Miks ei ole ...? Kuidas nad erinevad? Mis neid eristab?

Kes on rikkad?

Mida sul rikas olemiseks vaja on?

Kuidas rikkaks saada? Kuidas sina võiksid rikkaks saada?

Mis rikkus tegelikult on?

Kes on vaene (rahatu) inimene?

Rikkus ja jõukus, kuidas need erinevad? Kuidas võrrelda rikkaid ja jõukaid inimesi? Kuidas nad erinevad?

Mida on rikkusel ja jõukusel ühist?

Mõtteline eksperiment

Kuidas suunata mõttelist eksperimenti:

Mõttelise eksperimendi ajal palun ma sul ette kujutada, kuidas oleks olla rikas. Ma toetan sind harjutuse ajal küsimustega, sa võid näha suletud silmade taga filmi või pilte või kuulda sõnu või kogeda mingeid tundeid. Kuid ka siis, kui sa ei näe ega tunne ega kuule midagi, on kõik hästi. Nüüd alustame mõttelist eksperimenti. Kui sul on niimoodi mugavam, võid silmad sulgeda. Kui sa ei taha silmi sulgeda, võid vaadata põrandale.

Mõttelise eksperimendi suunamise tekst (I)

Kujuta ette, et oled rikas. Mida rikas olemine sinu jaoks tähendab? Milline inimene sa siis oled? Mis su rikkaks teeb? Kus sa elad, milline on sinu kodu? Kus su kodu asub? Kellega sa koos elad? Kes on sinu sõbrad, tuttavad? Mida sa teha saad? Millised on sinu oskused? Mida teised sinu rikkusest arvavad? Kuidas sa üldse rikkaks said? Mis tunne on olla rikas inimene?

Arutelu pärast mõttelist eksperimenti: millised mõtted ja kujutised esile kerkisid?

Mõttelise eksperimendi suunamise tekst (II)

Nüüd kujuta ette, et sa oled vaene. Mis su vaeseks teeb? Kuidas sa võisid vaeseks saada? Mis juhtus? Kuidas sa end vaesena tunnend? Kas sa tahtsid vaene olla? Mida sa teha saad? Millised on sinu oskused? ...

Filosoofilise arutelu käigu hindamine

(1) Kas tundsid ennast arutelu ajal hästi? (2) Kas sa teisi kuulasid? (3) Kas teised sind kuulasid? (4) Kas sulle see arutelu meeldis?

Tegevuse kirjeldusleht

Tegevuse kood

7/C-M/M-C-P-TX/PR-PL/8

1. Tegevuse nimi:

Erinevate vooruskasvatusega seotud tegevuste ja meetodite harjutamine (sh uus mäng „Vooruste supermarket”).

2. Tegevusega hõlmatud moodul(id) (Märkige üks või mitu moodulit):

☐ Teooria ja enesemõistmise moodul

☒ Kommunikatsiooni moodul

☒ Metoodika moodul

☐ Hindamise moodul

3. Tegevusega hõlmatud õpitulemuste valdkonnad (valige üks või mitu valdkonda):

☐ Aineteadmised ja -praktika

☐ Eneseteadlikkus ja kognitiivsed oskused

☒ Metoodilised ja didaktilised oskused

☒ Interaktiivsed ja suhtlemisoskused

☒ Väärtuste praktiseerimine

☒ Muudatuste tegemise oskused

4. Tegevuse ajal omandatavad konkreetsed õpitulemus(ed):

– valib/kohandab või koostab õppematerjalid (kas aine raames või iseseisvaks tunniks) õpilaste isiksuse konkreetse aspekti arendamiseks (mõni väärtus, voorus või vooruste kogum vms);

– edastab erinevatele kooliga seotud sihtrühmadele keerulisi väärtus-, vooruskasvatuse ja valdkonnaülest pädevuste ideesid mitmesuguses vormis, sh uued tehnoloogiad;

– kavandab ja viib ellu välise sotsiaalse projekti oma (või oma kogukonna või klassi) väärtuste praktilise rakendamisenä, mis aitab kaasa osalejate väärtuste ja vooruste arengule.

5. Tegevuse rakendamiseks vajalik tundide arv kokku: 8

Sealhulgas: kontakttundide arv: 8; osaleja iseseisva töö tundide arv: 0

6. Tegevuse liik (märkige üks või mitu liiki):

☐ analüüsiv tegevus; ☒ praktiline tegevus; ☒ kavandamistegevus; ☐ muu:

7. Tegevuse kirjeldus

Vooruskasvatuse jaoks erinevate tegevuste ja meetodite praktiseerimine.

Eesmärgid: meetodite kindlakstegemine, mida lülitada oma kavas; meetodite kindlakstegemine, millega ennast mugavalt tuntakse; olemasolevate meetodite ja materjalide kohandamine; meetodite kindlakstegemine, mida saab lülitada tulevasse kavas või selle jaoks välja arendada; oma koolis väärtus- ja vooruskasvatuse rakendamisega seotud ettepanekute põhjendamine ning sobilike lahenduste sõnastamine.

- Vooruste määratlemine: osalejad hindavad individuaalselt omaenda voorusi ja jagavad neid rühmaarutelu teiste õpetajatega, arutavad kõige olulisema vooruse üle ja püüavad mõista üksteise erinevaid vaatepunkte. Õpetajad määravad töölehel mõne vooruse tähendused ja valivad välja mõne nende jaoks olulise väärtuse.
- Rühmatöö või töö paarides. Kvaliteetsete küsimuste koostamise harjutamine, et osata suunata erinevaid tegevusi ja toetada õpilaste analüüsimisoskust. Küsimuste funktsiooni analüüsimine ning erineval kognitiivsel tasemel ja erinevate tegevuste jaoks mõeldud küsimuste koostamine (töölehtedel).
- Rühmatöö uue mängu „Vooruste supermarket“ jaoks ideede leidmiseks. Mängu jaoks dilemmade analüüsimine ja väljaarendamine, et mängu saaks kasutada eri vanuses ja tasemetel. Võimaluste otsimine mängu elementide elluviimiseks erinevates ainetes ja eri õpitulemuste saavutamiseks ning projektinädala väljatöötamiseks.

8. Tegevuse hindamine

1. Kursusel rakendatud meetodite, mängude, arutelude või harjutuste rühmahindamine rühmaaruteluna. Mõtisklused pärast iga arutelu, mängu vms. Omandatud oskuste peegeldamine võimaldab analüüsida, milliseid õpitulemusi oleks võimalik iga lähenemisviisiga saavutada ja kuidas iga praktiseeritud lähenemisviisiga saaks arendada erinevaid voorusi õpilastes, lapsevanemates, organisatsioonides vm.
2. Küsimuste funktsiooni analüüsimine rühmahindamise teel ning erineval kognitiivsel tasemel ja erinevate tegevuste jaoks küsimuste koostamine (töölehe süstemaatilise kriteeriumi põhjal).

9. Õpetamis- ja õppematerjalid

Vaikuseminutid: <http://vaikuseminutid.ee/>

Moodle'i e-õppe keskkond (ülikooli unikaalse salasõnaga): <https://moodle.ut.ee/course/view.php?id=8726>

Lastega filosofoerimine: <https://sisu.ut.ee/oppemeetodid2/3-%C3%B5ppe-protsess>

P4C 15aastastega: <http://www.youtube.com/watch?v=0FGTg8D7LuM>

We think, therefore I am (inglisekeelsete subtiitritega originaalversioon): <https://www.youtube.com/watch?v=kUFEHyD2nHE&t=1242s>

10. Viited

Säre, E., & Luik, P. (2011). „A case study analysing the appearance of reasoning in primary students' class discussions using the philosophy for children programme”. In: *Preschool and Primary Education*, 121–134. Frankfurt am Main: Peter Lang Europäischer Verlag der Wissenschaften.

Säre, E., Luik, P., & Tulviste, T. (2016). „Improving pre-schoolers' reasoning skills using the Philosophy for Children programme”. *Trames: Journal of the Humanities and Social Sciences*, 20(3), 273–295. Eesti: Teaduste Akadeemia Kirjastus, doi: 10.3176/tr.2016.3.03

Säre, E., Tulviste, T., & Luik, P. (2017). „The function of questions in developing a preschooler's verbal reasoning skills during philosophical group discussions”. *Early Child Development and Care*, 0(0), doi: 10.1080/03004430.2017.1331221

Walsh, J. A., & Sattes, B. D. (2011). „Thinking through quality questioning. Deeping student engagement”. United Kingdom: Corwin Press. A Sage Company.

Tegevuslehe koostas (asutuse nimi, e-posti aadress):

Tartu Ülikool
egle.sare@ut.ee

Tegevuse kirjeldusleht

Tegevuse kood

8/C-M/M-C-P-R/PR-PL/8

1. Tegevuse nimi:

Oma kava katsetamine eri meetodite või mängude rakendamiseks.

2. Tegevusega hõlmatud moodul(id) (Märkige üks või mitu moodulit):

☐ Teooria ja enesemõistmise moodul

☒ Kommunikatsiooni moodul

☒ Metoodika moodul

☐ Hindamise moodul

3. Tegevusega hõlmatud õpitulemuste valdkonnad (valige üks või mitu valdkonda):

☐ Aineteadmised ja -praktika

☐ Eneseteadlikkus ja kognitiivsed oskused

☒ Metoodilised ja didaktilised oskused

☒ Interaktiivsed ja suhtlemisoskused

☒ Väärtuste praktiseerimine

☒ Muudatuste tegemise oskused

4. Tegevuse ajal omandatavad konkreetsete õpitulemus(ed):

– valib/kohandab või koostab õppematerjalid (kas aine raames või iseseisvaks tunniks) õpilaste isiksuse konkreetse aspekti arendamiseks (mõni väärtus, voorus või vooruste kogum vms);

– katsetab mõnda valitud/koostatud materjalidest oma klassis ja hindab kogemust;

– kavandab ja viib ellu välise sotsiaalse projekti oma (või oma kogukonna või klassi) väärtuste praktilise rakendamisenä, mis aitab kaasa osalejate väärtuste ja vooruste arengule;

– demonstreerib meeskonna- ja koostööpõhimõtete mõistmist ning kasutamist projekti käigus;

– teeb oma koolile konkreetse ettepaneku, millega luua / välja arendada selline koolikultuur, mis toetab õpilaste väärtuste, vooruste ja intrapersonaalsete pädevuste arengut ja põhineb programmi käigus omandatud teadmistel ja oskustel;

– sellise koolikultuuri loomiseks hõlmab oma ettepanekusse kõik haridusvaldkonnast tegutsejad (kooli administratsioon, teised õpetajad, lapsevanemad, õpilased).

5. Tegevuse rakendamiseks vajalik tundide arv kokku: 8

Sealhulgas: kontakttundide arv: 0; osaleja iseseisva töö tundide arv: 8

6. Tegevuse liik (märkige üks või mitu liiki):

☐ analüüsiv tegevus; ☒ praktiline tegevus; ☒ kavandamistegevus; ☐ muu:

7. Tegevuse kirjeldus

Selle tegevuse ajal katsetavad osalejad filosoofilist rühmaarutelu, teadveloleku harjutust ja muid omavalitud meetodeid. Neile pakutakse võimalust luua omale uued käsitusviisid ja rakendada neid koos õpilaste ja lapsevanematega.

Eesmärgid: rakendada praktilist tegevust reaalses elus, katsetada selle teostatavust ja kestlikkust.

Konkreetsed tegevused panevad kursusel osalejad paika kokkuleppel kursuse juhendajaga.

Tegevuse rakendamiseks võivad nad kasutada programmi e-õppe keskkonnas (Moodle'i platvorm, vt allpool 9. jaotises „Õpetamis- ja õppematerjalid“) olevaid näiteid. Sealt on võimalik leida konkreetseid juhendamiseõpetusi ja praktilisi materjale ning kirjeldusi erinevate tegevuste, harjutuste, mängude ja arutelude elluviimiseks.

Pärast seda, kui õpilaste ja lapsevanematega tehtavad tegevused on välja valitud ja ellu viidud, tuleb need hindamiseks ja teistele kursusel osalejatele lugemiseks laadida üles e-õppe keskkonda.

Konkreetsed teadveloleku tegevused näide (harjutus õppematerjalist „Vaikuseminutid“)

Hingamispaus

Istu toolile, diivanile, põrandale – kus sulle mugav tundub. Aseta mõlemad jalad vastu maad, selg olgu sirutatud, aga mitte pinges, käed mugavalt reitel või süles. Kui soovid, sulge silmad.

Märka, et su keha hingab. Teadvusta sisse- ja väljahingamist. Jälgi iga hingetõmmet algusest lõpuni. Proovi jälgida oma hingamist nii, et sa sellesse ei sekku, lihtsalt jälgi, kuidas see loomulikult toimub. Ja siis vaata, kas leiad hingamise üles oma ninas. Kuidas õhk kõditab sõõrmeid, kuidas see on sisenedes jahe ja väljudes kehaomaselt soe? Vii oma tähelepanu rinnapiirkonda. Leia ka sealt oma loomulik hingamine. Märka, kuidas rind vaikselt tõuseb sisse hingates ja kergelt lamendub välja hingates. Kas leiad seejärel üles oma hingamise kõhus? Märka, kuidas kõht õrnalt paisub sisse hingates ja kergelt lameneb välja hingates ning kuidas selg kergelt liigub.

Laienda oma tähelepanu kogu kehale, pealaest jalataldadeni välja. Tunne, kuidas on olla siin istumas ja hingamas. Luba sissehingamisel end kosutada, välja hingates lase lahti kõigest raskest, mis su sees on.

Kui oled valmis, ava silmad.

Harjutus pärineb veebilehelt <http://vaikuseminutid.ee/pere-kodu-harjutused/>

8. Tegevuse hindamine

Kaaslaste hindamine e-õppe keskkonnas enne viimast moodulit rakendatud meetodite, mängude, arutelude ja harjutuste põhjal. Iga osaleja hindab individuaalselt vähemalt kahte üles laetud ja rakendatud õpilaste ja/või lapsevanematega ellu viidud meetodit, mängu, arutelu või harjutust. Omandatud oskuste peegeldamine võimaldab analüüsida, milliseid õpitulemusi oleks võimalik iga katsetatud käsitusviisiga saavutada ja kuidas saaks katsetatud käsitusviisidega arendada erinevaid vourusi.

9. Õpetamis- ja õppematerjalid

Moodle'i e-õppe keskkond (ülikooli unikaalse salasõnaga): <https://moodle.ut.ee/course/view.php?id=8726>

10. Viited

Säre, E., Luik, P., & Tulviste, T. (2016). „Improving pre-schoolers' reasoning skills using the Philosophy for Children programme“. *Trames: Journal of the Humanities and Social Sciences*, 20(3), 273–295. Eesti: Teaduste Akadeemia Kirjastus, doi: 10.3176/tr.2016.3.03

Säre, E., Tulviste, T., & Luik, P. (2017). „The function of questions in developing a preschooler's verbal reasoning skills during philosophical group discussions“. *Early Child Development and Care*, 0(0), doi: 10.1080/03004430.2017.1331221

Tegevuslehe koostas (asutuse nimi, e-posti aadress):

Tartu Ülikool
egle.sare@ut.ee

Tegevuse kirjeldusleht

Tegevuse kood

9/C-A/C-T/R-PR/8

1. Tegevuse nimi:

Rakendatud meetodite esitlemine kolleegidele.

2. Tegevusega hõlmatud moodul(id) (Märkige üks või mitu moodulit):

☐ Teooria ja enesemõistmise moodul

☐ Kommunikatsiooni moodul

☐ Metoodika moodul

☒ Hindamise moodul

3. Tegevusega hõlmatud õpitulemuste valdkonnad (valige üks või mitu valdkonda):

☒ Aineteadmised ja -praktika

☐ Eneseteadlikkus ja kognitiivsed oskused

☒ Metoodilised ja didaktilised oskused

☒ Interaktiivsed ja suhtlemisoskused

☐ Väärtuste praktiseerimine

☐ Muudatuste tegemise oskused

4. Tegevuse ajal omandatavad konkreetsete õpitulemus(ed):

– edastab erinevatele kooliga seotud sihtrühmadele keerulisi väärtus-, vooruskasvatuse ja valdkonnaülest pädevuste ideesid mitmesuguses vormis, sh uued tehnoloogiad;

– demonstreerib meeskonna- ja koostööpõhimõtete mõistmist ning kasutamist projekti käigus;

– teeb oma koolile konkreetse ettepaneku, millega luua / välja arendada selline koolikultuur, mis toetab õpilaste väärtuste, vooruste ja intrapersonaalsete pädevuste arengut ja põhineb programmi käigus omandatud teadmistel ja oskustel.

5. Tegevuse rakendamiseks vajalik tundide arv kokku: 8

Sealhulgas: kontakttundide arv: 8; osaleja iseseisva töö tundide arv: 0

6. Tegevuse liik (märkige üks või mitu liiki):

☒ analüüsiv tegevus; ☒ praktiline tegevus; ☐ kavandamistegevus; ☐ muu:

7. Tegevuse kirjeldus (ligikaudu 600–800 sõna)

Rakendatud meetodite esitlemine kursusel osalevatele kolleegidele.

Eesmärgid: demonstreerida õpilaste peal kasutatud meetodite ja lapsevanematega elluviidud töötoa sügavat mõistmist; demonstreerida meeskonna- ja koostööpõhimõtete mõistmist; peegeldada rühma arusaamu ja tuleviku ideesid ja eesmäärke.

- Kaaslaste hindamine e-keskkonnas enne kõige viimast moodulit. Kursuse rühmahindamine.
- Miniarutelu õpitulemuste saavutamiseks rakendatud meetodite efektiivsuse üle.
- Rühma arusaamad: milliseid õpitulemusi ja voorusi saab iga meetodi või mänguga õppekava ja kooli eesmärgi/visiooni kohaselt toetada.
- Avatud küsimuste koostamine (individuaalselt töölehtedel) kursuse algul ja lõpul.
- Omaenda vooruste uurimine: enda väärtustesse suhtumise sõnastamine (5–7 kirjakaarti, igale kaardile kirjutada üks voorus, mida on oluline järgida, ja seejärel need järjestada) kursuse algul ja lõpul.
- Osalejad analüüsivad kursuse algul ja lõpul oma oskusi ja teadmisi rühmaarutelu suunajana (Millised on minu tugevad küljed? Mida on vaja veel harjutada?) (tööleht Walshi ja Sattesi (2011) kohaselt).

8. Tegevuse hindamine (ligikaudu 300–400 sõna)

1. Enesehindamine: hinnata filosoofilise rühmaarutelu suunamise oskusi. Osalejad hindavad kursuse algul ja lõpul oma oskusi ja teadmisi rühmaarutelu suunajana (Millised on minu tugevad küljed? Mida on vaja veel harjutada?) (tööleht Walshi ja Sattesi (2011) kohaselt; hindamisleht pärast kursust).
2. Enesehindamine: hinnata oskust koostada avatud küsimusi kui olulist vahendit vooruste ja igapäevaste teemade kohta korraldatud filosoofilise rühmaarutelu suunamisel, et suuta arendada õpilaste kriitilise mõtlemise oskust. Õpetajatel palutakse koostada etteantud teksti alusel küsimused (koolituse-eelne ja koolitusejärgne test), et arendada kavandatud rühmaarutelu ajal õpilaste arutlemisoskusi. Osalejatel palutakse koostatud küsimust analüüsida lihtsustatud kategooriatesse jaotamise süsteemi põhjal, mille näited olid kohandatud varasema Säre et al. (2017) koostatud uuringu järgi, et võrrelda analüüsitud küsimuste funktsiooni. Pärast koolitusejärgset testi võrdlevad õpetajatest osalejad koolituse-eelsete ja koolitusejärgsete testide tulemusi.
3. Enesehindamine: hinnata vooruste määratlemise oskust (koolituse-eelne ja koolitusejärgne test). Õpetajad määravad töölehel mõnede vooruste tähendused ja põhjendavad iga vooruse puhul, miks see neile oluline on ja seejärel järjestavad need olulisuse järgi. Pärast koolitusejärgset testi võrdlevad õpetajad koolituse-eelsete ja koolitusejärgsete testide tulemusi.
4. Kursusel rakendatud meetodite, mängude, arutelude või harjutuste rühmahindamine rühmaaruteluna. Pärast iga esitlust mõtisklused õpilaste ja lapsevanematega katsetatud meetodite, mängude, arutelude ja harjutuste kohta. Omandatud oskuste peegeldamine võimaldab analüüsida, milliseid õpitulemusi oleks võimalik iga katsetatud käsitusviisiga saavutada ja kuidas saaks katsetatud käsitusviisidega arendada erinevaid voorusi õpilastes, lapsevanemates, organisatsioonides vm.

9. Õpetamis- ja õppematerjalid

Moodle'i e-õppe keskkond (ülikooli unikaalse salasõnaga): <https://moodle.ut.ee/course/view.php?id=8726>

10. Viited

Säre, E., Tulviste, T., & Luik, P. (2017). „The function of questions in developing a preschooler's verbal reasoning skills during philosophical group discussions”. *Early Child Development and Care*, 0(0), doi: 10.1080/03004430.2017.1331221

Walsh, J. A., & Sattes, B. D. (2011). „Thinking through quality questioning. Deeping student engagement”. United Kingdom: Corwin Press. A Sage Company.

Tegevuslehe koostas (asutuse nimi, e-posti aadress):

Tartu Ülikool
egle.sare@ut.ee

3. jaotis: „Arete katalüsaatori“ korraldamine – praktilised näited

Selles jaotises on toodud programmi „Arete katalüsaator“ korraldamise näide ja võimalike tegevuste kogumi näide. Kõigepealt (A) sõnastatakse iga valdkonna jaoks konkreetsed õpitulemused (vt 2. kast). Seejärel (B) valitakse tegevuste pangast neile vastavad tegevused. Lõpuks (C) kasutatakse programmi akadeemiliste standarditega vastavuse kontrollimiseks kontrollnimekirja (2. jaotise sissejuhatuses selgitatud neli tingimust, lk 8). Neid näiteid võib kasutada programmi erinevates kontekstides rakendamise mudelina.

1. näide

A. Õpitulemuste sõnastamine

2. kast. Õpitulemuste näide

1. valdkond. Sügavad aineteadmised ja -praktika: lõpetajad on väärtus- ja vooreskasvatuse ning valdkonnaülestes pädevustes arendamises omandanud süvateadmised ja -oskused ning oskuse neid kriitiliselt hinnata oma riigi või kooli kontekstis.

Osalejad peaksid suutma:

1.1. demonstreerida valdkondlike teadmiste sügavat mõistmist.

2. valdkond. Eneseteadlikkus ja kognitiivsed oskused: lõpetajad on välja arendanud sügava teadlikkuse ja kriitilise mõtlemisoskuse omaenda ning oma hariduskogukonna vooreskast ja väärtustest.

Osalejad peaksid suutma:

2.1. tunda ära, sõnastada ja hinnata omaenda vooreska ja suhtumist väärtustesse;

2.2. arendada oma klassis ja koolis ühist teadlikkust väärtuste kohta.

3. valdkond. Metoodilised ja didaktilised oskused: lõpetajad on omandanud teadmised ja oskused, mis on vajalikud klassi või tunni jaoks materjali valimiseks/koostamiseks või väärtus-/vooreskasvatuse seostamiseks oma erialaainega. Nad oskavad neid klassis kasutada ja hinnata.

Osalejad peaksid suutma:

3.1. valida/kohandada või koostada õppematerjalid (kas aine raames või iseseisvaks tunniks) õpilaste isiksuse konkreetse aspekti arendamiseks (mõni väärtus, vooreska või vooreskastide kogum vms);

3.2. katsetada mõnda valitud/koostatud materjalidest oma klassis ja hinnata kogemust.

4. valdkond. Adaptiivsed, interaktiivsed ja suhtlemisoskused: lõpetajad oskavad tõhusalt suhelda eri sihtrühmadega (kooli administratsioon, teised õpetajad, lapsevanemad, õpilased).

Osalejad peaksid suutma:

4.1. edastada erinevatele kooliga seotud sihtrühmadele keerulisi väärtus-, vooreskasvatuse ja valdkonnaülestes pädevustes ideesid mitmesuguses vormis, sh uued tehnoloogiad.

5. valdkond. Väärtustepraktiseerimine: lõpetajad mõistavad, etiselloomuuskuste ja heade harjumuste arendamiseks tuleb väärtusi kogukonnas praktiseerida. Nad on suutelised neid teadmisi sotsiaalse mõõtmega projekti käigus koos teistega demonstreerima.

Osalejad peaksid suutma:

5.1. kavandada ja ellu viia välise sotsiaalse projekti iseenda (või oma kogukonna või klassi) väärtuste praktilise rakendamisenä, mis aitab kaasa osalejate väärtuste ja vooreskastide arengule;

5.2. demonstreerida meeskonna- ja koostööpõhimõtete mõistmist ning kasutamist projekti käigus.

6. valdkond. Muudatuste tegemise oskused: lõpetajad oskavad kavandada ja sõnastada oma kooli olukorraga kohandatud ettepaneku sellise koolikultuuri loomiseks, mis toetab väärtus- ja vooreskasvatust ning kaasab kõiki haridusvaldkonnas tegutsejaid.

Osalejad peaksid suutma:

6.1. teha oma koolile konkreetse ettepaneku, millega luua / välja arendada selline koolikultuur, mis toetab õpilaste väärtuste, vooreskastide ja intrapersonaalsetes pädevustes arengut ja põhineb programmi käigus omandatud teadmistel ja oskustel;

6.2. sellise koolikultuuri loomiseks hõlmata oma ettepanekusse kõik haridusvaldkonnas tegutsejad (kooli administratsioon, teised õpetajad, lapsevanemad, õpilased).

B. Programmi tegevuste kogum

Tegevuse kood ja nimi	Tunde kokku
6/T/K-A/R/8 - Filosoofiline arutelu vooruste üle ja teadveloleku harjutused	8
7/C-M/M-C-P-T/PR-PL/8 - Erinevate vooruskasvatuse tegevuste ja meetodite harjutamine (sh uus mäng „Vooruste supermarket“)	8
8/C-M/M-C-P-R/PR-PL/8 - Oma kava katsetamine eri meetodite või mängude rakendamiseks	8
9/C-A/C-T/R-PR/8 - Rakendatud meetodite esitlemine kolleegidele	8
Kokku	32

C. Kontrollnimekiri

Hõlmatud moodulid	Tegevuse number (numbrid)
Teooria ja enesemõistmise moodul (T)	6
Kommunikatsiooni moodul (C)	7,8,9
Metoodika moodul (M)	7,8
Hindamise moodul (A)	9

Õpitulemuste valdkonnad	Tegevuse number (numbrid)
1. valdkond (K). Sügavad aineteadmised ja -praktika	6,7
2. valdkond (A). Eneseteadlikkus ja kognitiivsed oskused	6
3. valdkond (M). Metoodilised ja didaktilised oskused	7,8
4. valdkond (C). Adaptiivsed, interaktiivsed ja suhtlemisoskused	7,8,9
5. valdkond (P). Väärtuste praktiseerimine	7,8
6. valdkond. (T). Muudatuste tegemise oskused	7,9

Tegevuse liigid	Tegevuse number (numbrid)
Analüüsiv tegevus (R)	6,9
Praktiline tegevus (PR)	7,8,9
Kavandamistegevus (PL)	7,8

Muud tegevuste kogumite näited

B. Programmi tegevuste kogum

Tegevuse kood ja nimi	Tunde kokku
6/T/K-A/R/8 - Filosoofiline arutelu vooruste üle ja teadveloleku harjutused	8
3/T-M/K-M-P-T/PR-PL/6 - Teooria praktikas	6
5/M/M-C-P-T/R-PR/10 - Teenistuse käigus õppimise projekt	10
9/C-A/C-T/R-PR/8 - Rakendatud meetodite esitlemine kolleegidele	8
Kokku	32

C. Kontrollnimekiri

Hõlmatud moodulid	Tegevuse number (numbrid)
Teooria ja enesemõistmise moodul (T)	3, 6
Kommunikatsiooni moodul (C)	9
Metoodika moodul (M)	3, 5
Hindamise moodul (A)	9

Õpitulemuste valdkonnad	Tegevuse number (numbrid)
1. valdkond (K). Sügavad aineteadmised ja -praktika	3, 6
2. valdkond (A). Eneseteadlikkus ja kognitiivsed oskused	6
3. valdkond (M). Metoodilised ja didaktilised oskused	3, 5
4. valdkond (C). Adaptiivsed, interaktiivsed ja suhtlemisoskused	5, 9
5. valdkond (P). Väärtuste praktiseerimine	3, 5
6. valdkond. (T). Muudatuste tegemise oskused	3, 5, 9

Tegevuse liigid	Tegevuse number (numbrid)
Analüüsiv tegevus (R)	5, 6, 9
Praktiline tegevus (PR)	3, 5, 9
Kavandamistegevus (PL)	3

LISAD

1. lisa. Programmi rakendamise jaoks õpitulemuste sõnastamise tööleht	43
2. lisa. Tegevuste kirjeldamise vorm	44
3. lisa. Tegevuse kirjeldusfaili täitmise juhend	46
4. lisa. Programmi rakendamiseelne kontrollnimekiri	47
5. lisa. KOOLI ISELOOMUKASVATUSE RAAMISTIK	48

1. lisa. Programmi rakendamise jaoks õpitulemuste sõnastamise tööleht

Palun sõnastage sellel töölehel konkreetsed õpitulemused, mis tuleb programmi elluviimise ajal saavutada. Valida saab programmikirjelduse 2. kasti toodud õpitulemuste näidete hulgast (lk 39). Võite sõnastada ka alternatiivsed õpitulemused (valdkonna kohta üks või mitu).

1. valdkond. Sügavad aineteadmised ja -praktika: lõpetajad on väärtus- ja vooreskasvatuse ning valdkonnaülestest pädevuste arendamises omandanud süvateadmised ja -oskused ning oskuse neid kriitiliselt hinnata oma riigi või kooli kontekstis.

Osalejad peaksid suutma:

- 1.1.
- 1.2.

2. valdkond. Eneseteadlikkus ja kognitiivsed oskused: lõpetajad on välja arendanud sügava teadlikkuse ja kriitilise mõtlemisoskuse omaenda ning oma hariduskogukonna vooreskastest ja väärtustest.

Osalejad peaksid suutma:

- 2.1.
- 2.2.

3. valdkond. Metoodilised ja didaktilised oskused: lõpetajad on omandanud teadmised ja oskused, mis on vajalikud klassi või tunni jaoks materjali valimiseks/koostamiseks või väärtus-/vooreskasvatuse seostamiseks oma erialaainega. Nad oskavad neid klassis kasutada ja hinnata.

Osalejad peaksid suutma:

- 3.1.
- 3.2.

4. valdkond. Adaptiivsed, interaktiivsed ja suhtlemisoskused: lõpetajad oskavad tõhusalt suhelda eri sihtrühmadega (kooli administratsioon, teised õpetajad, lapsevanemad, õpilased).

Osalejad peaksid suutma:

- 4.1
- 4.2.

5. valdkond. Väärtuste praktiseerimine: lõpetajad mõistavad, et iseloomuoskuste ja heade harjumuste arendamiseks tuleb väärtusi kogukonnas praktiseerida. Nad on suutelised neid teadmisi sotsiaalse mõõtmega projekti käigus koos teistega demonstreerima.

Osalejad peaksid suutma:

- 5.1.
- 5.2.

6. valdkond. Muudatuste tegemise oskused: lõpetajad oskavad kavandada ja sõnastada oma kooli olukorraga kohandatud ettepaneku sellise koolikultuuri loomiseks, mis toetab väärtus- ja vooreskasvatust ning kaasab kõiki haridusvaldkonnas tegutsejaid.

Osalejad peaksid suutma:

- 6.1.
- 6.2.

Tegevuse kirjeldusleht

Tegevuse kood

X/X/X/X/X

1. Tegevuse nimi:

2. Tegevusega hõlmatud moodul(id) (Märkige üks või mitu moodulit):

- ☐ Teooria ja enesemõistmise moodul
- ☐ Kommunikatsiooni moodul
- ☐ Metoodika moodul
- ☐ Hindamise moodul

3. Tegevusega hõlmatud õpitulemuste valdkonnad (valige üks või mitu valdkonda):

- ☐ Aineteadmised ja -praktika
- ☐ Eneseteadlikkus ja kognitiivsed oskused
- ☐ Metoodilised ja didaktilised oskused
- ☐ Interaktiivsed ja suhtlemisoskused
- ☐ Väärtuste praktiseerimine
- ☐ Muudatuste tegemise oskused

4. Tegevuse ajal omandatavad konkreetsed õpitulemus(ed):

-

-

5. Tegevuse rakendamiseks vajalik tundide arv kokku: ____

Sealhulgas: kontakttundide arv: ____; osaleja iseseisva töö tundide arv: ____

6. Tegevuse liik (märkige üks või mitu liiki):

☐ analüüsiv tegevus; ☐ praktiline tegevus; ☐ kavandamistegevus; ☐ muu:

7. Tegevuse kirjeldus (ligikaudu 600-800 sõna)

8. Tegevuse hindamine (ligikaudu 300-400 sõna)

9. Õpetamis- ja õppematerjalid

10. Viited

Tegevuslehe koostas (asutuse nimi, e-posti aadress):

3. lisa. Tegevuse kirjeldusfaili täitmise juhend

Palun jälgige tegevuse kirjeldusfaili täitmisel juhendit hoolikalt. Aitäh!

Tegevuse kood: koosneb viiest kaldkriipsuga (/) eraldatud väljast:

1. väli: tegevuse number
2. väli: tegevusega kaetud mooduli(te) täht (**T** = teooria ja enesemõistmine; **C** = kommunikatsioon; **M** = metoodika; **A** = hindamismoodul)
3. väli: õpitulemuste valdkond (valdkonnad) (**K** = aineadmised ja -praktika; **A** = eneseteadlikkus ja kognitiivsed oskused; **M** = metoodilised ja didaktilised oskused; **C** = suhtlus- ja interaktiivsed oskused; **P** = väärtuste praktiseerimine; **T** = muudatuste tegemise oskused)
4. väli: tegevuse liik (liigid) (**R** = analüüsiv tegevus; **PR** = praktiline tegevus; **PL** = kavandamistegevus)
5. väli: tegevusele kuluv tundide arv

2. jaotis. Tegevusega hõlmatud moodul(id) (Märkige üks või mitu moodulit):

Kajastab jaotist „Programmi ülesehitus“ (lk 5)

3. jaotis. Tegevusega hõlmatud õpitulemuste valdkonnad (valige üks või mitu valdkonda):

Kajastab jaotist „Oodatavad õpitulemused“ (lk 6)

4. jaotis. Tegevuse ajal omandatavad konkreetsed õpitulemus(ed)

Iga 3. jaotises valitud valdkonna kohta sõnastage õpitulemus, mida see tegevus saavutada aitab. Võite valida 2. kastis toodud õpitulemuste näidete hulgast (lk 39) või sõnastada alternatiivsed õpitulemused.

Palun märkige, millist valdkonda siin sõnastatud õpitulemus kajastab.

6. jaotis. Tegevuse liik (märkige üks või mitu liiki):

Kajastab jaotist „Õppetegevused“ (lk 6)

7. jaotis. Tegevuse kirjeldus (ligikaudu 600–800 sõna)

Palun selgitage üksikasjalikult tegevuse elluviimise protsessi. Te peaksite põhjendama, kuidas see tegevus on kooskõlas 4. jaotises nimetatud õpitulemustega. Selgitage õpetajate koolitaja rolli/positsiooni ja osalejate tehtavat tööd ning selle teostamise eri samme (sissejuhatus, elluviimine, peegeldamine jne). Samuti kirjeldage, milliseid õpetamis- ja õppematerjale on tegevuse jaoks vaja ning nende kasutamise viise.

8. jaotis. Tegevuse hindamine (ligikaudu 300–400 sõna)

Palun selgitage üksikasjalikult, kuidas tegevust hinnatakse. Hindamises peaksid kajastuma 4. jaotises nimetatud oodatud õpitulemused. Selgitage, millist hindamist kasutatakse (kaaslaste hindamine, enesehindamine, kujundav hindamine, kokkuvõtlik hindamine jne), millal seda tehakse (tegevusse põimitud, lõpus, pärast paari päeva ...) ja kuidas osalejaid sellest teavitatakse, et nad saaksid saadud tagasisidele rajada oma õpitulemused.

9. jaotis. Õpetamis- ja õppematerjalid

Palun koostage loetelu tegevuse jaoks vajalikest tugimaterjalidest koos linkidega edaspidistele töölehtedele, videoloengutele, esitlustele jms.

10. jaotis. Viited

Vajadusel lisage siia tegevust toetavad teaduslikud viited või uuringud.

4. lisa. Programmi rakendamiseelne kontrollnimekiri

Palun täitke see kontrollnimekiri programmi konkreetset korraldamisel.

Lõplik kontrollnimekiri

Tehtud	Tegevus
	Konkreetsed õpitulemused on sõnastatud (1. lisa, lk 43)
	Programmi tegevused võtavad 32 tundi
	Tegevused hõlmavad kõik nelja programmi moodulit
	Tegevused hõlmavad kõik kuut õpitulemuste valdkonda
	Tegevused hõlmavad kolme liiki tegevusi

Programmi tegevuste kogum

Tegevuse kood ja nimi	Tunde kokku
Kokku	

Moodulid

Hõlmatud moodulid	Tegevuse number (numbrid)
Teooria ja enesemõistmise moodul (T)	
Kommunikatsiooni moodul (C)	
Metoodika moodul (M)	
Hindamise moodul (A)	

Õpitulemuste valdkonnad

Õpitulemuste valdkonnad	Tegevuse number (numbrid)
1. valdkond (K). Sügavad aineteadmised ja -praktika	
2. valdkond (A). Eneseteadlikkus ja kognitiivsed oskused	
3. valdkond (M). Metoodilised ja didaktilised oskused	
4. valdkond (C). Adaptiivsed, interaktiivsed ja suhtlemisoskused	
5. valdkond (P). Väärtuste praktiseerimine	
6. valdkond (T). Muudatuste tegemise oskused	

Tegevuse liigid

Tegevuse liigid	Tegevuse number (numbrid)
Analüüsiv tegevus (R)	
Praktiline tegevus (PR)	
Kavandamistegevus (PL)	

5. lisa. KOOLI ISELOOMUKASVATUSE RAAMISTIK

(Koostanud Birminghami ülikooli Jubilee teaduskeskus (Jubilee Centre for Character and Virtues, University of Birmingham))

*„Meie õpingute eesmärk
ei ole ainult saada teada, mis on voorus,
vaid saada heaks.” Aristoteles*

SISSEJUHATUS

Laste iseloomu arendamine on kohustus, mida jagame me kõik, mitte ainult lapsevanemad. Kuigi vanemad on oma laste iseloomu esmasel hariljal, näitavad empiirilised uuringud, et vanemad tahavad, et kõik nende lastega suhtlevad täiskasvanud, eriti õpetajad, panustaksid sellisesse haridusse. Iseloomu arendamine on protsess, mille jaoks peavad pingutama nii arenev isik, ühiskond kui ka koolid. Ühiskond, mis on võtnud eesmärgiks võimaldada oma liikmetel hästi elada, käsitleb iseloomukasvatust kui midagi, millele on õigus igal lapsel. Koolid peaksid enestelt küsima, millisteks inimesteks nende õpilased kujunevad, kuidas hea iseloomu arendamine soodustab õnneliku elu ja kuidas selle protsessi jooksul tasakaalustada erinevaid väärtusi ja väärtusi. Raamistiku eesmärk on pakkuda põhjendusi ja praktilist väljundit huvile, mida koolid näitavad üles oma õpilaste iseloomukasvatusest.

Kooliperesse kuulumine ja selles aktiivselt osalemine on õpilast sügavalt kujundav kogemus, mis aitab tal arendada muu hulgas ka oma iseloomu. Laia laastus haarab iseloomukasvatus kõiki õppeaineid, laiemaid koolitegevusi ja kooli üldist eetost; see kultiveerib tavamoraaliga seostatud iseloomuvõruseid ja arendab õpilastes arusaamist sellest, mis on inimlike püüdluste mitmekesisest sfäärides suurepärane. Koolid peaksid aitama ja aitavad õpilastel õppida tundma head, armastama head ja tegema head. Koolid peaksid võimaldama õpilastel saada headeks inimesteks ja kodanikeks, kes on võimelised elama head elu ja saama edukateks inimesteks. Kooliharidus on iseloomu kujundamisega keskselt seotud ning lõikab kasu iseloomukasvatuse kavatsuslikust ja kavandatud käsitlusest.

Inimõitseng on laialt aktsepteeritud elueesmärk. Õitseng ei tähenda ainult õnnelik olemist, vaid oma potentsiaali realiseerimist. Õitseng on iseloomukasvatuse lõppeesmärk. Inimõitsengu jaoks on vaja omandada ja arendada intellektuaalseid, moraalseid ja kodanikuvooruseid, mitmesugustele tegevusvaldkondadele või inimlikele püüdlustele omast suurepärasust ja enesejuhtimise üldvõruseid (tuntud kui teostamisvõrused). Elus suurima potentsiaali saavutamiseks on need kõik vajalikud. Iseloomukasvatus õpetab omandama ja tugevdama väärtusi – omadusi, mis hoiavad ülal täisväärtuslikku elu ja õitsvat ühiskonda. Koolid peaksid võtma eesmärgiks arendada enesekindlaid ja kaastundlikke õpilasi, kes panustavad tõhusalt ühiskonda, õpivad edukalt ja on vastutustundlikud kodanikud. Samuti peavad õpilased endas kasvatama arusaamist sellest, mis on hea või väärtuslik, ning võimet kaitsta ja edendada seda, mis on hea. Nad peavad endas arendama pühendumist teiste teenimisele, milles hea iseloom olemuslikult ilmneb. Küsimused iseloomu kujunemise kohta on nendest hariduslikest eesmärkidest lahutamatud ning kesksed hea ja vastutustundliku elu puhul. Iseloomu arendamine tähendab teistest hoolimist ja teiste austamist ning iseendast hoolimist ja enese austamist.

Iseloomukasvatus ei ole mingi uus asi. Kui vaadata koolihariduse ajalugu antiikajast kuni 20. sajandini, on iseloomu kujundamine enamasti olnud aukohal, erandiks mõned aastakümned 20. sajandi lõpus, kui mitmel eri põhjusel see eesmärk paljude lääne demokraatlike riikide õppekavast ära kadus. Kuid nüüdisaegne iseloomukasvatus seisab paljudest eelkäijatest paremal akadeemilisel alusel, seda toetavad kindlalt praegune populaarne väärtusteetika moraalfilosoofia raames ja hiljutised suundumused sotsiaalteadustes, näiteks positiivne psühholoogia, mis on andnud uue elu sellistele kontseptsioonidele nagu iseloom ja väärtus. Ja lõpuks osutab poliitilisi parteisid ja eri tegevusalasid läbiv laia üldsuse ja poliitika kasvav konsensus, et moraalse iseloomu ja kodanikuvooruste roll on elujõuliste majanduste ja demokraatiade edasikestmisel pöördeline.

ISELOOMUKASVATUSE PEAMISED PÕHIMÕTTED

- Iseloomu on võimalik kasvatada ja selle arengut on võimalik holistiliselt hinnata.
- Iseloom on oluline – see aitab kaasa inimeste ja ühiskonna õitsengule.
- Hea kasvatus on hea iseloomukasvatus.
- Iseloom kujuneb peamiselt eeskujude ja emotsionaalse mõju ülekandumise kaudu – seetõttu on kooli kultuur ja eetos kesksed tähtsusega.
- Hea iseloomu omandamisele aitab kaasa selline koolikultuur, mis võimaldab õpilastel rahuldada oma vajadust positiivsete suhete, asjatundlikkuse ja enesemääramise järele.
- Iseloomu tuleks ka õpetada – iseloomu vahetu õpetamine annab selle arendamise jaoks põhjendused, keele ja vahendid, mida kasutada iseloomu arendamise jaoks mujal koolis ja sellest väljaspool.
- Iseloomu tuleks arendada koostöös lapsevanemate, tööandjate ja muude ühiskondlike organisatsioonidega.

- Iseloomukasvatus on seotud õiglusega ja igal lapsel on õigus iseloomukasvatusele.
- Iseloomu positiivne arendamine võimestab õpilasi ja on vabastav.
- Hea iseloom näitab valmisolekut teistelt õppida.
- Hea iseloom aitab kaasa demokraatlikuks kodanikuks olemisele ja autonoomsele otsustusvõimele.

MIS ON ISELOOMUKASVATUS

Iseloom on isikuomaduste või dispositsioonide kogum, mis tekitab konkreetseid moraalseid emotsioone, mõjutab motivatsiooni ja juhib käitumist. Iseloomukasvatus hõlmab kõiki kaudseid ja otseseid koolitustegevusi, mis aitavad noorel inimesel arendada endas positiivseid tugevaid külgi, mida nimetatakse voorusteks. Iseloomukasvatus on midagi enam kui vaid õppeaine. Sellel on koht kultuuris ning perekondade, klasside, koolide ja muude asutuste ülesannete hulgas. Iseloomukasvatus tähendab õpilaste aitamist aru saamisel, mis on eri olukordades eetiliselt tähtis, ja kuidas käituda õigetel põhjustel, nii et nad muutuvad vooruse praktiseerimisel autonoomseteks ja analüüsivõimelisteks. Õpilased peavad otsustama targalt, milliseks inimeseks nad tahavad saada, ja õppima valima juba olemasolevate alternatiivide vahel või leidma uusi. Selle protsessi käigus on iseloomukasvatuse lõppeesmärk terve ehk praktilise mõistuse arendamine; võime valida intelligentselt eri alternatiivide vahel. Selline võime tähendab teada, kuidas valida keerulistes olukordades õige tegutsemisviisi, see areneb järk-järgult valikute tegemise kogemuste ja eetiliste arusaamade kasvu põhjal.

MIS ISELOOMUKASVATUS EI OLE

Igasuguse korraliku iseloomukasvatuse lõppeesmärk on anda õpilastele intellektuaalsed vahendid, mille abil nad saavad ise teha demokraatliku ühiskonna raames tarku valikuid. Kriitiline mõtlemine on seega täisväärtusliku iseloomu eluliselt oluline tahk. Iseloom ja voorus ei ole vaid religioossed mõisted. Iseloom ja voorus ei ole ka paternalistlikud mõisted. Kui paternalistlikkus tähendab, et iseloomukasvatus toimub õpilaste ja nende vanemate soovide vastaselt, näitavad empiirilised uuringud vastupidist. Üldisemalt rääkides ei saa laste iseloomu lihtsalt koolis niikauaks ootele panna, kuni nad jõuavad ikka, mil on ise otsustamiseks piisavalt targad. Mingisugune iseloomukasvatus toimub koolis igal juhul. Seetõttu ei tuleks kooli iseloomukasvatuse strateegia kohta küsida, kas seda tehakse, vaid küsida tuleks hoopis, kas see on tahtlik, kavandatud, organiseeritud ja analüüsiv või eeldatud, ebateadlik, reaktiivne ja juhuslik. Iseloomu ja vooruse rõhutamine ei ole konservatiivne või individualistlik „teeme lapsed korda“-tegevus.

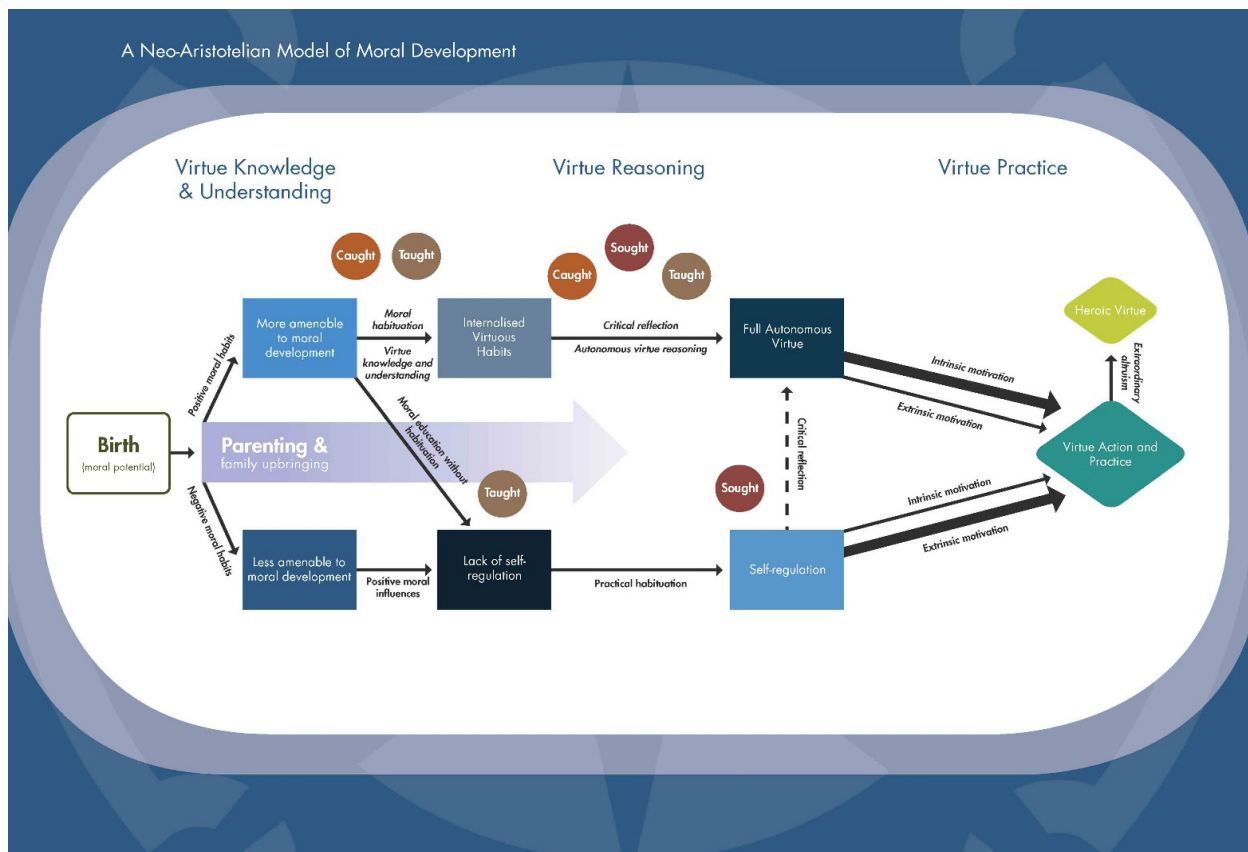
Iseloomukasvatuse lõppeesmärk pole ainult teha üksikutest isikutest paremad inimesed, vaid luua sellised sotsiaalsed ja institutsioonilised tingimused, milles kõik inimesed saavad õnnelikud olla. Selliste sotsiaalsete ja institutsiooniliste tingimuste korral peavad kõik ühiskonna liikmed andma oma panuse viisil, mis kollektiivselt annab kõigile võimaluse elada hästi. Individuaalse iseloomu kujundamine on kõige tõenäolisemalt edukas just sellistes vastastikuste ja võrdsete võimaluste tingimustes. Selliste tingimuste alus on koostöö ja vastastikuse heatahtlikkuse eetos. Muud vajadused, nagu piisav toitumine ja hea tervis, on isiklikuks õnneks ja ühiskonnas konstruktiivseks liikmeks olemiseks vajalike vooruste, võimete ja arusaamade omandamise eeldused.

„... koolidel on kohustus kujundada voorusi, määrata kindlaks ja loetleda need, mida nad soovivad prioriseerida, ning lõimida need kogu kooliõppesse ...“

MORAALSE ARENGU PSÜHHOLOOGIA

Iseloomu arendamist – ja kuidas seda hariduse kaudu parandada – tuleb mõista moraalse arengu teooria taustal. Moraalse arengu psühholoogia uus-aristotelliku vaatepunkti kohaselt, millel see **raamistik** põhineb, on vooruslikuks saamiseks hulk radu. Neid kirjeldatakse nii lihtsalt kui võimalik skeemil „**Moraalse arengu uus-aristotellik mudel**“. Mudel tõstab esiplaanile varajase kasvatuselise tähtsuse perekonnas, kuid ei jäta välja ka varajases lapsepõlves omandatud negatiivsete moraalse iseloomujoonte korrigeerimist. Sõltuvalt moraalsuse õppijate kasvatuselisest võivad nad edasi jõuda üsna sujuvalt sisseharjutatud vooruse trajektooriga, mis areneb autonoomselt otsitud ja analüüsi tulemusel valitud vooruseks, mis omakorda annab neile sisemise motivatsiooni vooruslikuks käitumiseks. Või peavad nad minema praktilise kohanemise kaudu ringi mööda heade kavatsuste rada, mida õõnestab tahtenõrkus, mis annab neile vähemalt väliselt motiveeritud vooruslikuks käitumiseks vajaliku enesekontrolli.

Kõige olulisem õppetund, mis sellest rajamudelist välja joonistub, on järgmine: iseloomu kasvatajad ei peaks kunagi kaotama lootust, et üksikut õpilast on võimalik aidata teel täielikult autonoomse vooruse suunas. Ei ole kahte inimest, kes liiguksid vooruse suunas täpselt ühel viisil või täpselt samal kiirusel. Seega tuleb kõigi iseloomukasvatusega seotud tegevuste puhul võtta arvesse kontekstuaalseid ja individuaalseid erinevusi ning otsida praktilisi lahendusi, mis töötavad iga üksiku kooli, klassi või õpilase puhul.

MILLISED VOORUSED MOODUSTAVAD HEA ISELOOMU?

Üksikisikud võivad igapäevaste probleemidega hästi või vähem hästi toime tulla ja just voorused on need iseloomuomadused, mis võimaldavad neil mõistlikult hakkama saada mistahes kogemusvaldkonnas. Need iseloomuomadused võimaldavad inimestel elada, teha koostööd ja õppida koos teistega rahulikult, heanaaberlikult ja moraalselt õigustatud viisil. Elu jooksul moraalsete ja muude vooruste ilmutamine imetlust väärivates tegudes ning sellest johtuva sisemise rahulolu nautimine ongi õnneliku elu valem.

Ei ole võimalik anda ammendavat loetelu inimkogemuse asjaomastest valdkondadest ja neile vastavatest voorustest, kuna voorused sõltuvad teatud määral individuaalsest olekust, arenguetapist ja sotsiaalsetest asjaoludest. Näiteks erineb mõõdukus olümpiasportlase ja kontoritöötaja toidusedeli puhul; see, mis on vooruslik käitumine teismelise puhul, ei tarvitse kõlvata täiskasvanule; ja sõjatandril ellujäämiseks vajalikud voorused ei tarvitse olla samad, mis rahulikus maakogukonnas. Samuti on vooruseid terve hulk ja need kõik on seotud konkreetsete tegevuste ja inimkogemuse võimalike sfääridega. Seetõttu ei ole ei võimalik ega ka soovitatav anda kõigis koolides edendamiseks mõeldud moraalsete vooruste ammendavat loetelu. Enamgi veel, konkreetsete koolid võivad otsustada eelistada teatud voorusi kooli ajaloo, eetose, asukoha või konkreetse õpilaskonna valguses. Sellegipoolest on võimalik soovitada põhivooruste loetelu, millele iseloomukasvatus rajada, ning mida kõigi kultuuride ja religioonide esindajad tunnustavad ja omaks võtavad. Järgnevas loetelus on toodud sellised voorused, mida on rõhutatud kõige mõjukamates filosoofilistes ja religioossetes moraaalsüsteemides – ning mis resoneeruvad hästi ka koolide praeguste iseloomukasvatusega seotud jõupingutustega:

VOORUSTE MÄÄRATLUSED

Julgus: vapper käitumine hirmutekitavates olukordades

Õiglus: õiglane käitumine teiste suhtes, nende õiguste ja kohustuste austamine

Ausus: tõe rääkimine ja siiras olemine

Kaastunne: teiste suhtes hoolitsuse ja hoolivuse ilmutamine

Tänuilikkus: kasu saamise eest tänu tundmine ja väljendamine

Alandlikkus: enese hindamine mõistlikes piirides

Terviklikkus: tugevate moraalsete põhimõtete omamine

Austus: kohane lugupidamine kellegi tunnete ja õiguste suhtes

Lisaks neile moraalsetele põhivoorustele peavad koolid edendama konkreetseid kodanikuvoorusi, nagu viisakus, teenimine, kodanikuks olemine ja vabatahtlik pühendumus, mis aitavad õpilastel mõista oma seoseid ühiskonnaga ja kohustusi selles. Peale selle peab kõigil arenevatel inimestel olema hulk intellektuaalsed voorusi, nagu uudishimu ja kriitiline mõtlemine, mis juhivad nende teekonda teadmiste ja teabe järele. Intellektuaalsete väärtuste hulgast väärib üks siin erilist äramärkimist. Tegemist on voo­rusega, mille kohta muistsed kreeklased ütlesid *phronesis*, kuid mida võib nimetada ka terveks või praktiliseks mõistuseks – see on üldine teadmine, mida tahta ja mida mitte, kui kahe või enama voo­ruse nõudmised põrkuvad, ning oskus ühendada need nõudmised aktsepteeritava tegutsemisviisiga. Elamine praktilise mõistusega tähendab põhjalikku kaalutlemist, hästi põhjendatud otsuseid ja otsuste jõulist elluviimist. See avaldub ettenägelikkuses, selgepulgisuses ja kaugelenägelikkuses tegutsemisviiside suhtes, mis viivad ihaldatud eesmärkideni. Selle keskmes on võime kogemustest õppida (ja julgus teha vigu). Praktilise mõistusega elamine tähendab olla avatud meelega ning kogetavate asjade ja olukordade tõelise mitmekesisuse mõistmist. Ilma praktilise mõistusega elamine tähendab elada mõtlematult ja otsustamatult. Praktilise mõistuse vähesus paljastub kõhklustes või hoolimatuses otsuste elluviimisel ning hoolimatuses ja pimeduses oma olukorra suhtes. Elada ilma praktilise mõistusega tähendab olla kitsarinnaline ja vanameelne; see võib väljenduda kaljukindel olemises – kõigeteadja, kes võitleb tegelikkusega. Praktiline mõistus on osa kõigist teistest voo­rustest; tegelikult moodustab see hea iseloomu jaoks hädavajaliku üldise meta-voorusi.

Voorused on võimestavad ja väga olulised isiku potentsiaali realiseerimisel. Vooruste põhjaneva tähtsuse tõttu inimõitsengus on koolidel kohustus kujundada voorusi, määrata kindlaks ja loetleda need, mida nad soovivad prioriseerida, ja lõimida need kogu õpetamisse ja õppimisse nii koolis kui ka väljaspool seda. Seetõttu peavad õpilased õppima nende tähendust ja aru saama, kuidas neid oma elus rakendada, iseennast (kui iseloomuga inimest) austama ja teisi teenima.

Peale moraalsete voo­ruste vajavad kõik inimesed isikuomadusi, mille abil oma elu tõhusalt juhtida. Selliseid iseloomuomadusi nimetatakse vahel teostamisvoo­rusteks, et eristada neid moraalsetest voo­rustest. Nüüdisaegse kooli poliitilises diskursuses nimetatakse neid enamasti pehmeteks oskusteks. Neist kõige olulisem on vastupidavus – võime negatiivsetest kogemustest taastuda. Teised on otsustavus, enesekindlus ja meeskonnatöö. Kõik head iseloomukasvatuse programmid hõlmavad teostamisvoo­ruse, kuid neis selgitatakse õpilastele ka, et need voo­rused on väärtuslikud vaid moraalselt aktsepteeritavat eesmärki teenides, iseäranis seetõttu, et nad on intellektuaalsete, moraalsete ja kodanikuvoorusi võimaldajad ja vahendajad.

Kuigi voo­ruse on võimalik jagada eri kategooriatesse, moodustavad need täisväärtuslikus elus sidusa, vastastikuselt toetava terviku ning iseloomukasvatus tähendab eelkõige nende lõimimist üldise intellektuaalse voo­ruse – terve või praktiline mõistus – juhtimise all.

ISELOOMU EHTUSKIVID

Intellektuaalsed voo­rused

Mõistlikkuseks, õigeks tegutsemiseks ja teadmiste otsimiseks, tõeks ja mõistmiseks vajalikud iseloomuomadused. Näited: autonoomia, kriitiline mõtlemine, uudishimu, kaalutlemine, arutlemine, analüüs, leidlikkus.

Moraalsed voo­rused

Iseloomuomadused, mis võimaldavad hästi käituda eetiliselt reageerimist nõudvates olukordades. Näited: kaastunne, julgus, tänulikkus, ausus, alandlikkus, terviklikkus, õiglus, austus.

Kodanikuvoorused

Vastutustundliku kodanikuna käitumiseks, ühishüve edendamiseks vajalikud iseloomuomadused. Näited: kodanikuna käitumine, viisakus, teadlikkus kogukonnast, heanaaberlikkus, teenimine, vabatahtlik pühendumus.

Teostamisvoo­rused

Intellektuaalsete, moraalsete ja kodanikuvoorusi teostamiseks instrumentaalselt vajalikud iseloomuomadused. Näited: enesekindlus, otsustavus, motivatsioon, vastupidavus, visadus, meeskonnatöö.

Praktiline mõistus on ühendav voo­rus, mida arendatakse kogemuste ja kriitilise analüüsi kaudu ning mis võimaldab tajuda, teada, soovida ja käituda terve mõistusega. See hõlmab arukat, kaalutletut käitumist olukordades, kus voo­rused põrkuvad.

Õitsev ühiskond ja õnnelikud inimesed

VOORUSE KOMPONENDID

Kuigi vooruste täiuslik ühtsus on iseloomu eluaegsel kujundamisel imetlusväärne eesmärk, ei saavuta enamik meist seda ideaali kunagi. Eriti kehtib see noorte kõlbeliste õppijate kohta, kes on vooruslikumaks saamise teekonnal. Et asju veelgi keerulisemaks muuta, ei moodusta ükski voorus üksikut iseseisvat omadust, mis inimesel kas on või ei ole. Pigem koosneb iga voorus mitmesugustest komponentidest, mis ei tarvitse areneda üheskoos. Peamised komponendid on loetletud ja määratletud vooruste komponentide tabelis lk 8. Õpilane võib olla tugev ühes (ütlemine, vooruse tundmises), kuid nõrgem mõnes teises (näiteks vooruse ellu viimises ja praktiseerimises). Harva koonduvad ühes inimeses kõik komponendid täiuslikus harmoonias. Iseloomukasvatuses sihivad eri strateegiad ja sekkumised erinevaid komponente ja vajavad efektiivsuse hindamiseks eri meetodeid. Mida rohkemad neist komponentidest on edukalt välja arendatud, seda tõenäolisem on, et õpilane saab kogu vooruse omandamisega hakkama. Seetõttu ei peaks iseloomukasvatavad laskma end heidutada sellest, kui mõnel konkreetsel hetkel õppeprotsessi ajal edeneb vaid mõni vooruse komponent.

VOORUSE KOMPONENDID

A. Vooruse märkamine: vooruseid hõlmavate või neid vajavate olukordade märkamine.

B. Vooruse tunnetamine ja mõistmine: vooruse mõiste mõistmine ja arusaamine sellest, miks on voorus tähtis nii üksikult kui ka osana täisväärtuslikust ja õitsvast üldiselt vooruslikust elust, ning suutlikkus rakendada voorust nii iseenda kui ka teiste elujuhtumites.

C. Vooruse tundmine: õige emotsiooni tundmine õiges situatsioonis õigel viisil. Vooruse identiteet: olla pühendunud selle teostamisele.

D. Vooruse motivatsioon: tugev soov vooruslik olla.

E. Vooruse üle arutlemine: arukas ja kaalutletud toimimisviis vooruste suhtes, sh olukordades, kus voorused on konfliktis või pörkuvad.

F. Vooruse ellu viimine ja praktiseerimine: teha õiget asja õigel viisil.

VOORUSPÄDEVUS

Vooruspädevus on kasulik mõiste, mis hõlmab komponente A, B ja F. Vooruspädevust suurendatakse kahes etapis. Esimene on vooruse mõistest aru saamine ja sellekohaste teadmiste suurendamine. Teine on vooruste reaalses elus rakendamise jaoks oskuste ja tahtejõu kasvatamine. Vooruspädevus koosneb kolmest omavahel seotud komponendist:

- i. vooruse märkamine,
- ii. vooruse tunnetamine ja mõistmine,
- iii. vooruse üle arutlemine.

Esimene komponent puudutab selliste olukordade märkamist, mille juures läheb vaja voorusi. Teine komponent hõlmab vooruse mõistega tuttav olemise kaudu keerulise keelekasutuse omandamist. Kuid voorustest teadlik olemine ei tarvitse iseenesest veel käitumist muuta. Kolmas komponent puudutab põhjendatud otsuste tegemist, mis hõlmab võimet selgitada kõlbeliste olukordade erinevusi. See kaalutusoskuse omandamise rõhutamine peab olema analüüsil põhinev ja võimaldama sel viisil autonoomsete otsustuste kaudu eetilise mina võimestamist. Laps võib omandada mõningase kognitiivse arusaamise selle kohta, millist voorust tuleks teatud olukordades kasutada, kuid ta ei suuda seda teadmist, arusaamist ja põhjendust vooruslikuks tegevuseks ümber panna. Otsustamist lapse vooruspädevuse üle ei tohiks taandada lihtsatele tulemustele, vaid arvesse tuleb võtta kõik kolme komponenti. Lapsi peab veenma voorusliku käitumise moraalses jõus. Koolid peavad pakkuma lastele võimalusi rakendada voorusi praktikas ning julgustama rikast vooruste keele, mõistmise ja vooruste üle arutamise diskursust.

„Iseloomuvoorusi tuleks tugevdada igal pool: mänguväljakutel, klassides, koridorides, õpetajate ja õpilaste vahelises suhtluses, koosviibimistel, plakatitel, koolidirektori sõnumites ja kommunikatsioonis, töötajate koolitamisel ja lapsevanematega suhtlemisel.“

ISELOOMUKASVATUSE EESMÄRGID

Kooli jaoks on tavapärane kirjeldada hariduse eesmärke ning kool, kes soovib tugevdada oma õpilaste iseloomu, peaks oma missioonis kinnitama sellele pühendumist.

Kõik koolid peavad kirjeldama, milliseid inimesi nad soovivad aidata kujundada, ja seejärel kirjeldama õpilaste arendamise käsitusviisi aluseks olevat filosoofiat. Filosoofia ja käsitusviisi peaksid hõlmama selgeid eetilisi ootusi õpilastele ja õpetajatele ning seda, kuidas õpetajad modelleerivad õpilaste individuaalsete vooruste arengu suunamist. Koolid ei peaks võimaldama õpilastel ainult mõelda ja teha, vaid ka mõista, mida tähendab saada täiskasvanud, kaalutlevaks isikuks ja selliseks ka jääda. Nad peaksid aitama valmistada õpilasi ette elu proovilepanekuteks, mitte vaid proovilepanekuid täis eluks.

Voorusi saab ...

Kinni püüda: nii kooli töötajate kui ka õpilaste pere pakuvad positiivse eetose eeskujude, kultuuri ja inspireerivat mõju, mis motiveerib ja mõjutab iseloomu arengut.

Õpetada: kool võimaldab saada hariduskogemusi nii klassis kui ka sellest väljaspool, mis varustavad õpilasi iseloomu arendamiseks vajalike teadmiste, oskuste, omaduste, arusaamade ja keelega.

Otsida: kool pakub mitmesuguseid võimalusi isiklike harjumuste tekitamiseks ja iseloomule pühendumiseks. Need aitavad õpilastel aja jooksul otsida võimalusi iseloomu arendamiseks, soovida selle arendamist ja vabalt selle suunas püüelda.

ISELOOMUL PÕHINEV KOOLI EETOS

Uurimistulemused näitavad selgelt, et väärtustest juhenduvatel koolidel on kõrged ootused ja nad on akadeemiliselt, ametiaselst ja sotsiaalselt edukad. Nad on otsustanud oma õpilaste iseloomu arendada eetiliste baasväärtuste selge sõnastamise, demonstreerimise ja neile pühendumise ning tähenduslike isiklike suhete kujundamise kaudu. Kuna kooli eetos väljendab kõigi kollektiivset iseloomu, on tähtis, et koolipere kõik liikmed saaksid vähemalt algtasemel aru, mis on iseloom. Seetõttu ei pea õpilased ja õpetajad õppima ainult iseloomuvooruste nimetusi ja tähendusi, vaid ilmutama neid kooli mõtlemises, suhtumises ja tegevustes. Iseloomuvoorusi tuleks tugevdada igal pool: mänguväljakutel, klassides, koridorides, õpetajate ja õpilaste vahelises suhtluses, koosviibimistel, plakatitel, koolidirektori sõnumites ja kommunikatsioonis, töötajate koolitamisel ja lapsevanematega suhtlemisel. Iseloomuvoorused on kriitilised klassivälistes tegevustes ja peaksid teisenema positiivseteks tunneteks ja käitumiseks. Vooruse õppimise protsess ei tähenda vaid ideede omandamist. See tähendab kogukonda kuulumist ja selles elamist – sest koos perekonnaga on koolid ühed peamistest vahenditest, mille abil õpilased vooruslikumaks kasvavad. Head iseloomu kasvatavate kooliperede kõige olulisem omadus on see, et pedagoogid saavad aru, et õpilaste kuulumise, isikliku kasvu ja enesemääramise kogemused on hea iseloomu arengu ja õppimisele pühendumise alustalad.

ÕPETAJAD ISELOOMUKASVATAJATENA

Iseloomukasvatus toetub juba koolis toimuvale ja enamik õpetajaid näeb iseloomu kujundamist oma rolli põhiosana. Õpetamise ja hariduse südames peaksid olema iseloomukaalutlused – milliseks inimeseks õpilased loodavad saada. Vooruste omandamine õpilaste kogemuste kaudu toimub algselt lapsevanemate ja õpetajate juhendamisel, kes on õpilastele moraalsed eeskujud.

Selleks, et olla hea õpetaja, peab olema teatud liiki inimene või saama selliseks: hea iseloomuga inimeseks, kes on eeskujuna ise pühendunud oma õpetatavale väärtusele. Õpetaja iseloom ja terviklikkus on tähtsam kui isiksus või isiklik õpetamise stiil ning see pole vähem tähtis kui õppeaine ja õpetamistehnikate valdamine. Õppeaine terviklik õpetamine tähendab enamat kui õpilaste konkreetsete teadmiste ja oskuste omandamisele kaasaitamine. Hea õpetamine toetub eetosele ja keelele, mis võimaldab kooliperes avalikku arutelu iseloomu üle, nii et head iseloomu õpetatakse ja õpitakse kõigis ainetes. See kujundab ka pühendumise õppeaines leiduva suurepärasuse või headuse vormidele: õppeained teevad võimalikuks sellised omadused nagu meisterlikkus, kunstitunnetus, hoolikas arutlemine ja uurimine, keele ilu ja jõu ning sügava mõistmine. Selline pühendumine on tähtis, kui õpilastel on vaja aru saada õpetatu väärtusest ja õppida tegema tööd, mis on hea ja isiklikult tähendusrikas.

Kuigi iseloomukasvatuse mõõdapääsmatusest joonistub selge pilt, kurdavad õpetajad tihti, et oma (vältimatus) ametialases positsioonis eeskujudena ja iseloomu kasvatajatena kannatavad nad moraalse ambivalentsuse all ja neil on puudu enesekindlusest. Korduvad empiirilised uuringud näitavad, et õpetajatel on raske klassis eetiliste küsimustega tegeleda. Kuigi paljud õpetajad tunnevad suurt huvi moraaliküsimuste vastu, ei ole neil alati piisavalt teadmisi, et elukogenud viisil arutada kriitiliselt moraalsete vaatenurkade üle ja neid õpilastele edasi anda. Kahjuks ei ole hiljutine huvi kasv iseloomukasvatuse vastu mõjutanud õpetajate haridust ja koolitamist. Tegelikult paistab, et nüüdisaegses poliitilises diskursuses, kus kasutatakse ebamoraalset, instrumentalistlikku, erialast sõnavara, kohkutakse tagasi vaatenurkadest, mis käsitlevad inimeste normatiivseid vaateid nende terve elu kontekstis. Iseloomukasvatust sidusalt käsitlevate koolitusprogrammide puudumise põhjus on tõenäoliselt liiga kitsas keskendumine hinnetele ja tundide elluviimisele. Vt Jubilee keskuse avaldust õpetajate koolitamise ja iseloomukasvatuse kohta

ISELOOMUKASVATUSE HINDAMINE

Koolid on üha suureneva surve all demonstreerida, kui efektiivsed nad on, kuid inimese iseloomu või iseloomukasvatuse mõju mõõtmine on äärmiselt keeruline. Iseloomu kompleksse olemuse ja vooruse praktikas vaatlemise keerukuse tõttu ei ole mõistlik ega soovitatav võtta eesmärgiks ühendada individuaalne iseloom ja vooruste profiilid, kuna tulemused võivad osutuda takistavaks nii filosoofilises, psühholoogilises kui ka kasvatuslikus plaanis. Seetõttu on igasugusel katsel voorusi holistiliselt mõõta tarvis taktitunnet ja ettevaatlikkust; eriti ettevaatlik tuleb olla inimeste eneste soovitatud meetmete kasutamisel. Kuigi iseloomu mõõtmiseks ei ole lihtsaid ja probleemivabasid viise, on võimalik hinnata vooruste konkreetsete komponentide arengut, nagu eespool märgitud. Näiteks saab kasutada erinevaid meetodeid ühelt poolt vooruse tunnetamise ja mõistmise ning teiselt poolt vooruse tundmise hindamiseks.

Enne hindamise alustamist tuleb küsida otsustav küsimus: mis on iseloomukasvatuse antud aspekti hindamise põhjendatud eesmärk? Iseloomukasvatuse hindamisel on kolm õigustatud eesmärki. Esimene on hinnata, millise panuse annavad iseloomukasvatuse kooli kultuur ja eetos; koolid saavad ellu viia eneseauditi või lasta kellelgi teisel end auditeerida koolide teadaolevate parimate iseloomukasvatuse tavade alusel koostatud kriteeriumite suhtes. Sellised hindamised põhinevad õpetajate ametialastel teadmistel ja hinnangutel ning hindamisest väljajoonistuv pilt toob esile kooli kollektiivsed tugevad ja nõrgad küljed, mis näitavad, kuhu tuleks suunata rohkem jõupingutusi, ressursse ja aega. Teine eesmärk on hinnata iseloomukasvatuse strateegia, käsitusviisi või sellega seotud tegevuste efektiivsust. Uue või olemasoleva iseloomukasvatuse strateegia või sellega seotud tegevuste mõju kohta tõendite saamiseks saab mõningase eduga rakendada erinevaid meetodeid, sh sekkumiseelsed ja -järgsed uuringud, vaatlused ja intervjuud õpetajate ja õpilastega. On soovitatav, et need suunataks hoolikalt vaid vooruse ühe või kahe komponendi mõõtmisele ja eelistatult tuleks andmeid trianguleerida rohkem kui ühte tõendite allikat kasutades. Kolmas eesmärk on isikliku iseloomu ja isiklike vooruste peegeldamine, mille teevad õpilased ise. Neid võib õpilase haridustee jooksul kirja panna regulaarsete ajavahemike tagant, näiteks päevikus. Seda protsessi toetavad kaaslased, õpetajatelt ja lapsevanematelt saadud tõendid.

Kokkuvõtteks:

MIKS ON ISELOOMUKASVATUS OLULINE

- Iseloom on fundamentaalne – see on inimeste ja ühiskonna õitsengu alustala.
- Iseloom kujuneb peamiselt eeskujude ja emotsionaalse mõju ülekandumise kaudu – seetõttu on kooli kultuur ja eetos kesksel tähtsusega.
- Iseloomu tuleks ka õpetada – iseloomu vahetu õpetamine annab selle arendamise jaoks põhjendused, keele ja vahendid, mida kasutada iseloomu arendamise jaoks mujal koolis ja sellest väljaspool.
- Parema elu poole püüdlemiseks otsitakse iseloomu vabatahtlikult.
- Iseloomu saab õpetada – see ei ole fikseeritud – ja voorusi on võimalik arendada. Edusamme saab holistiliselt mõõta mitte ainult enesehindamise, vaid ka objektiivsemate uurimismeetoditega.
- Iseloom sõltub vooruspädevuse arendamisest.
- Hea iseloom on paranenud saavutuste, parema käitumise ja suurema töölesobivuse alustala, kuid mis peaaegu – õitsva ühiskonna alustala.
- Iseloomu tuleks arendada koostöös lapsevanemate, tööandjate ja muude ühiskondlike organisatsioonidega.
- Igal lapsel on õigus iseloomukasvatusele.
- Iseloomu arendamine võimendab õpilasi ja on vabastav.

Raamistiku algversioon asub siin: <https://www.jubileecentre.ac.uk/userfiles/jubileecentre/pdf/character-education/Framework%20for%20Character%20Education.pdf>